

GLOBAL DIALOGUE

8.2

3 numere pe an în 17 limbi

Despre sociologie cu
John Holloway

Labinot Kunushevei

Think tank-urile
neoliberales

Karin Fischer
Dieter Plehwe
Elaine McKewon
Hernán Ramírez
Matthias Kipping

Îngrijirea în criză

Heidi Gottfried
Jennifer Jihye Chun
Fiona Williams
Adelle Blackett
Chris Tilly
Georgina Rojas
Nik Theodore
Sabrina Marchetti
Helma Lutz
Youyenn Teo
Pei-Chia Lan
Sharmila Rudrappa
Helen Schwenken

Perspective teoretice

Hartmut Rosa
Jasminka Lažnjak

Secțiune deschisă

- > Dezvoltatorii de imobiliare din China și rezistența țăranilor
- > Prezentarea echipei editoriale din România

MAGAZINE

International
Sociological
Association
ISA

VOLUMUL 8 / NUMĂRUL 2 / AUGUST 2018
<http://globaldialogue.isa-sociology.org/>

GD

> Editorial

Fundamentalismul de piață și neoliberalismul afectează viața și experiențele de zi cu zi în multe părți ale lumii. Banii, piețele și gândirea neoliberală se află în centrul politicilor contemporane în diferite contexte supra, inter, trans și naționale. Acest număr începe cu două reflecții asupra acestor tendințe dominante ale prezentului. John Holloway, critic vehement al capitalismului, discută într-un interviu despre forța distructivă a banilor, dinamica capitalismului financiar, precum și despre evoluțiile problematice din cadrul Uniunii Europene, subliniind posibilitatea unei alte societăți. Autorii primei secțiuni din acest număr, cea legată de think thank-urile neoliberale, ne reamintesc că acesta reflectă tradiția pregnantă a ideii liberale asupra piețelor autoreglabile. Think thank-urile neoliberale sunt protagoniști influenți ai acestei idei, chiar dacă în viața cotidiană noi nu sunt conștienți de acest fapt. Karin Fischer, sociolog care studiază acest fenomen în contexte internaționale, a alcătuit o colecție de articole care ne prezintă cum funcționează think thank-urile și cum influențează acestea societatea.

În ultimul deceniu, îngrijirea și munca de îngrijire au devenit o problemă de interes pentru sociologi. Pentru cea de-a doua secțiune a acestui număr, Heidi Gottfried și Jennifer Jihye Chun, cercetători recunoscuți în domeniu, au organizat o colecție de articole care ne conduc în jurul lumii pentru a reflecta asupra schimbărilor continue în organizarea îngrijirii și a muncii de îngrijire. Multe aspecte ale

acestui subiect – noile piețe de îngrijire, comercializarea corpului, schimbarea modului în care sunt gestionate aspectele familiale și cele de gen, migrația și rețelele globale de îngrijire – sunt considerate a fi interdependente cu transformarea capitalismului contemporan și a relațiilor de gen, rasă și clasă socială. În plus, prezentăm Rețeaua de Cercetare pentru Drepturile Lucrătorilor Casnici, o inițiativă transnațională cu influență a cercetătorilor sociali și a activiștilor care se luptă cu succes pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă în acest sector.

În ultimii ani, Hartmut Rosa, sociolog și filosof social german, a criticat societățile capitaliste moderne pentru principiile lor fundamentale, și anume nevoia constantă de a accelera, a crește și a concura. În mod special, teza sa despre rezonanță – sau lipsa acesteia – ca una dintre principalele probleme ale prezentului, a fost intens discutată. În acest număr, Rosa discută despre viziunea sa asupra conceptului de rezonanță.

În plus, un interviu cu Jasminka Lažnjak, președinte al Asociației de Sociologie din Croația, evidențiază evoluțiile din Europa de Est și de Sud-Est, precum și provocările pentru sociologie. Un alt articol analizează conflictele urbanizării din China și, nu în cele din urmă, o parte din membrii echipe editoriale *Global Dialogue* din România ne prezintă câte puțin despre ei. ■

Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre,
editori *Global Dialogue*

> Publicația *Global Dialogue* poate fi găsită în 17 limbi străine pe website-ul ISA.
> Propunerile de articole se trimit la adresa globaldialogue.isa@gmail.com.

isa International
Sociological
Association

**GLOBAL
DIALOGUE**

> Echipa Editorială

Editori: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Editori assistenti: Johanna Grubner, Christine Schickert.

Editor asociat: Aparna Sundar.

Editori-șefi: Lola Busuttil, August Bagà.

Consultant: Michael Burawoy.

Consultant media: Gustavo Taniguti.

Editori consultanți:

Margaret Abranam, Markus Schulz, Sari Hanafi,
Vineeta Sinha, Benjamin Tejerina, Rosemary Barbarett,
Izabela Barlinska, Dilek Cindoğlu, Filomin Gutierrez,
John Holmwood, Guillermina Jasso, Kalpana Kannabiran,
Marina Kurkchian, Simon Mapadimeng, Abdul-mumin
Sa'ad, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Sawako Shirahase,
Grazyna Skapska, Evangelia Tastsoglou, Chin-Chun Yi,
Elena Zdravomyslova.

Editori regionali

Lumea arabă: Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Argentina: Juan Ignacio Piovani, Pilar Pi Puig, Martín Urtasun.

Bangladesh: Habibul Haque Khondker, Hasan Mahmud, Juwel Rana, US Rokeya Akhter, Toufica Sultana, Asif Bin Ali, Khairun Nahar, Kazi Fadia Esha, Helal Uddin, Muhaimin Chowdhury.

Brazila: Gustavo Taniguti, Andreza Galli, Lucas Amaral Oliveira, Benno Warken, Angelo Martins Junior, Dmitri Cerboncini Fernandes.

Franta/Spania: Lola Busuttil.

India: Rashmi Jain, Jyoti Sidana, Pragya Sharma, Nidhi Bansal, Pankaj Bhatnagar.

Indonesia: Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriati, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Dominggus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana, Diana Teresa Pakasi, Nurul Aini, Geger Riyanto, Aditya Pradana Setiadi.

Iran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Sina Bastani, Sayyed Muhamad Mutallebi, Vahid Lenjanzade.

Japania: Satomi Yamamoto, Sara Maehara, Masataka Eguchi, Yuko Masui, Riho Tanaka, Marie Yamamoto, Kaori Hachiya, Ayana Kaneyuki, Erika Kuga, Kaya Ozawa, Tsukasa Shibagaki, Michiaki Yuasa.

Kazakhstan: Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel.

Polonia: Jakub Barszczewski, Iwona Bojadżijewa, Katarzyna Dębska, Paulina Domagalska, Łukasz Dulniak, Krzysztof Gubański, Sara Herczyńska, Justyna Kościńska, Karolina Mikołajewska-Zajac, Adam Müller, Zofia Penza-Gabler, Aleksandra Senn, Anna Wandel, Jacek Zych.

România: Cosima Rughiniș, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Maria-Loredana Arsene, Denisa Dan, Diana Alexandra Dumitrescu, Radu Dumitrescu, Iulian Gabor, Dan Gitman, Alina Hoară, Aleksandra Irimie-Ana, Cristiana Lotrea, Anda-Olivia Marin, Bianca Mihăilă, Andreea Elena Moldoveanu, Oana-Elena Negrea, Mioara Paraschiv, Codruț Pinzaru, Susana Maria Popa, Elena Tudor.

Rusia: Elena Zdravomyslova, Anastasia Daur, Valentina Isaeva.

Taiwan: Jing-Mao Ho.

Turcia: Gül Çorbacıoğlu, Irmak Evren.

John Holloway, teoretician și sociolog marxist, ne vorbește despre posibilitățile creării unei societăți axate pe recunoașterea reciprocă a demnității umane, reamintindu-ne să ne eliberăm puterea creatoare de sub dominația banilor.

Impactul **think tank-urilor neoliberale** în procesul decizional politic (global) este în continuă creștere. Această secțiune urmărește originile și evoluția rețelei think tank-urilor neoliberale, analizând influențele lor politice, sociale și economice în întreaga lume.

Această secțiune evidențiază problemele presante din domeniul **îngrijirii și muncii casnice**. Cercetători din întreaga lume ne vorbesc despre transformările din cadrul acestui sector de activitate, despre cum sunt organizați dincolo de granițe lucrătorii casnici și despre dificultățile întâmpinate în lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă.

Global Dialogue există datorită unui grant generos de la **SAGE Publications**.

> În acest număr

Editorial 2

> DESPRE SOCIOLOGIE

Capitalismul, viitorul incert al umanității:
un interviu cu John Holloway

de Labinot Kunushevci, Kosovo 5

> THINK TANK-URILE NEOLIBERALE

Rețelele think tank-urilor neoliberale

de Karin Fischer, Austria 8

Rețeaua Atlas: Contaminarea lumii cu think tank-urile de pe piața liberă

de Karin Fischer, Austria 10

Complexitate și simplificare: Think tank-urile de politici publice europene

de Dieter Plehwe, Germania 12

Stăpânii corporatiști ai negării schimbărilor climatice

de Elaine McKewon, Australia 14

Rețeaua braziliană neoliberală a think tank-urilor

de Hernán Ramírez, Brazilia 16

Consultarea think tank-urilor: un instrument de marketing sau hegemonie?

de Matthias Kipping, Canada 18

> ÎNGRIJIRE ÎN CRIZĂ

Îngrijirea peste granițe: Transformarea îngrijirii și a muncii de îngrijire

de Heidi Gottfried, SUA, și Jennifer Jihye Chun, Canada 20

O criză globală în îngrijire?

de Fiona Williams, Marea Britanie 22

Stabilirea standardelor de muncă decentă pentru lucrătorii domestici de către OIM

de Adelle Blackett, Canada 24

Istории intersecționale ale organizării lucrătorilor casnici

de Chris Tilly, SUA, Georgina Rojas, Mexic, și Nik Theodore, SUA 26

Administrarea la nivel global a muncii casnice plătite

de Sabrina Marchetti, Italia 29

Masculinitate și calitatea de fi tată: Partenerii rămași acasă ai femeilor migrante

de Helma Lutz, Germania 31

Singapore, un loc minunat pentru a crește copii... pentru cine?

de Youyenn Teo, Singapore 33

Recrutarea și pregătirea migranților care sunt furnizori de servicii de îngrijire în Japonia

de Pei-Chia Lan, Taiwan 35

Sarcina și nașterea ca muncă remunerată

de Sharmila Rudrappa, SUA 37

Rețeaua de Cercetare pentru Drepturile Lucrătorilor Casnici

de Sabrina Marchetti, Italia, și Helen Schwenken, Germania 39

> PERSPECTIVE TEORETICE

Rețeaua de Cercetare pentru Drepturile Lucrătorilor Casnici

de Hartmut Rosa, Germania 41

Sociologie pentru cooperarea împotriva balcanizării: un interviu cu Jasminka Lažnjak

de Labinot Kunushevci, Kosovo 45

> SECȚIUNE DESCHISĂ

Puterea outsiderilor: dezvoltatorii de imobiliarie din China și rezistența țăranilor

de Yue Du, SUA 48

Prezentarea echipei editoriale din România

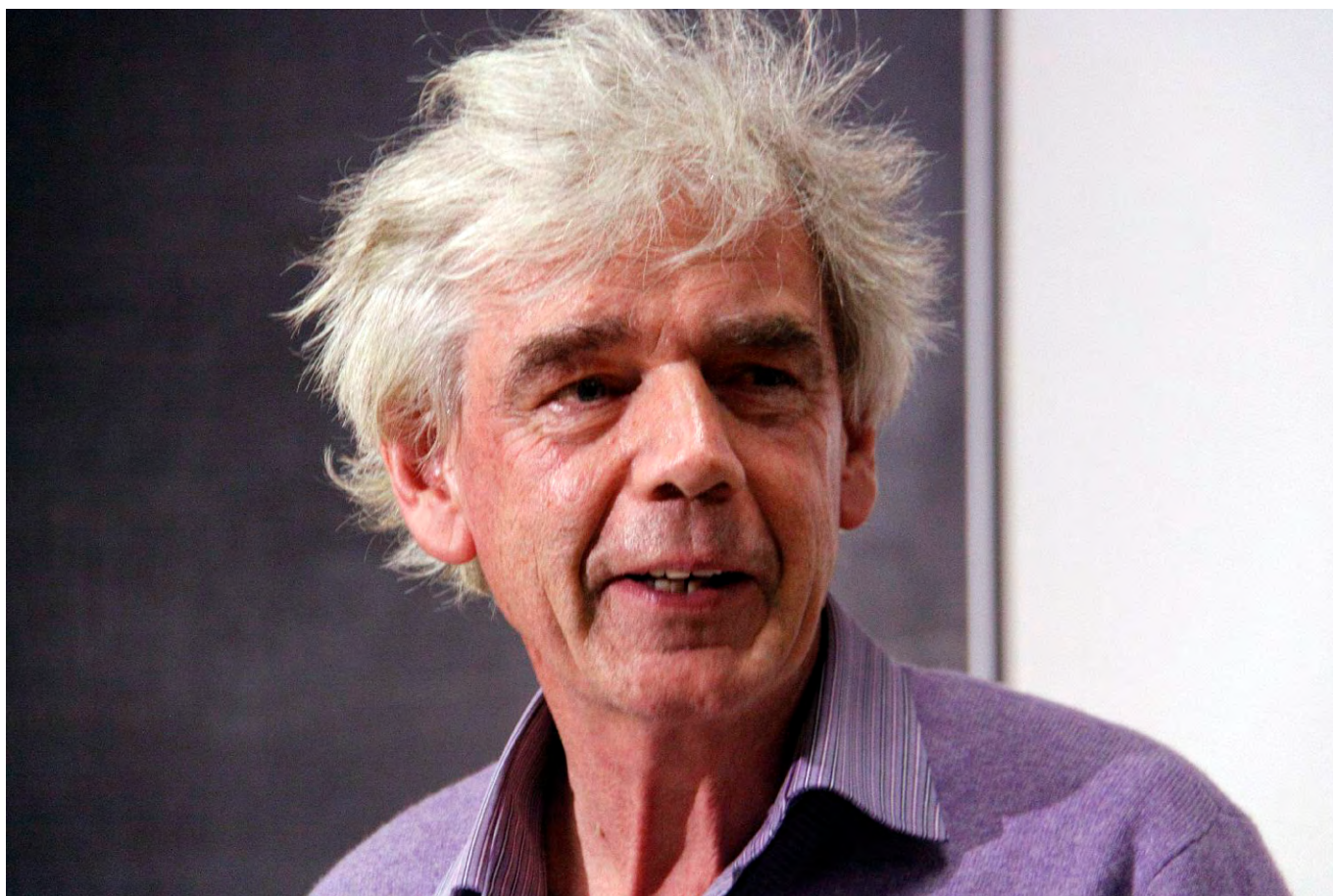
50

„Singura întrebare științifică care ne-a rămas este: Cum ieșim de aici? Cum oprim graba incredibilă către auto-distrugerea umanității? Cum construim o societate bazată pe recunoașterea și acceptarea mutuală a demnității umane?”

John Holloway

> Capitalismul, viitorul incert al umanității

un interviu cu John Holloway

5

| John Holloway.

John Holloway predă sociologia în cadrul Universității Autonome din Puebla, Mexic. A publicat o serie de lucrări în domeniul teoriei marxiste, mișcării zapatiste și a noilor forme de luptă anti-capitalistă. Volumul său, *Change the World Without Taking Power* – lb. rom. *Schimbă lumea fără a prelua puterea* (2002, reeditată în 2010), a fost tradus în 11 limbi și a dat naștere unei adevărate dezbateri internaționale. Cea mai recentă carte a sa, *Crack Capitalism* – lb. rom. *Spargе capitalismul* (2010), duce argumentul mai departe, sugerând că singura modalitate prin care putem

vorbi despre revoluție în zilele noastre este sub formă de creație, expansiune, multiplicare și confluență a clivajelor existente în dominația capitalistă. Acest interviu reprezintă parte a unui proiect ce vizează teoria socială influentă și care dorește să și exploreze intersecția dintre sociologia internațională și cea națională, prin intermediul discuțiilor cu sociologi foarte importanți. Interviul a fost realizat de către **Labinot Kunushevc**i, membru asociat al Rețelei ISA a Sociologilor Juniori, care deține un masterat în sociologie de la Universitatea din Pristina, Kosovo.

>>

LK: Există o serie de teorii care încearcă să analizeze și să explice lumea ca sistem social, precum și dezvoltările care duc la inegalitate globală. Cum poziționați rolul marxismului azi și care este viitorul marxismului și al marxistilor?

JH: Singura întrebare științifică care ne-a rămas este: Cum ieșim de aici? Cum oprim graba incredibilă către auto-distrugerea umanității? Cum construim o societate bazată pe recunoașterea și acceptarea mutuală a demnității umane?

Cu alte cuvinte, problema nu se pune în termeni de o școală de gândire sau alta. Trebuie să începem prin a spune că nu avem răspunsurile; nu știm cum să aducem transformarea socială atât de necesară – și să vedem ce facem în continuare. Tradiția gândirii marxiste nu are nici ea răspunsurile, însă are meritul de a pune însăși întrebarea, de a chestiona revoluția. Cât despre ce urmează, nu am un răspuns. Observ însă că furia socială crește peste tot în lume și dacă nu va fi direcționată spre o transformare socială radicală, atunci viitorul este cu adevărat sumbru. În acest sens, marxismul (sau orice altă formă de teorie revoluționară) devine crucial pentru viitorul omenirii.

LK: Potrivit acestui articol din *Daily Mail*, documente nou apărute arată cum reprezentanți din industria zahărului au plătit și au corupt prestigioși cercetători de la Harvard să publice lucrări care concluzionau că nu zahărul, ci grăsimile reprezintă principala cauză a bolilor de inimă. Cum explicați această corupere a conștiinței academice pentru beneficii capitaliste?

JH: Într-o lume dominată de bani, corupția este împământenită în însăși funcționarea sistemului, iar asta include și activitatea academică. Însă problema nu stă doar în cazurile evidente de corupție precum cel menționat mai devreme, ci în toate acele forțe academice și sociale ce ne împing către conformism, către acceptarea unei societăți care ne ucide puțin câte puțin. Probabil că majoritatea celor care citesc acest interviu sunt într-un fel sau altul implicați în viața academică, fie ca studenți, fie ca profesori. Provocarea în fața căreia ne situăm este aceea de a transforma acest sistem obscen și distructiv într-o activitate constructivă, în discuții de seminar, în eseuri și articole.

LK: Sunt interesat de problematica masculinităților asociate cu diferite poziții de putere. Într-un interviu cu Raewyn Connell, ea mi-a spus că „Este important să ne uităm la dimensiunea genului în analiza acțiunilor indivizilor cu o putere economică semnificativă, dar și ale celor cu putere politică pentru a putea explica fenomenul”. În mod similar, Anthony Giddens susține că „Criza globală financiară – încă departe de a se fi rezolvat pe deplin – reflectă asemenea caracteristici, inclusiv pe cea a genului, dat fiind rolul pe care „masculinitatea furioasă” (lb. engl. charged masculinity) l-a jucat în comportamentul agresiv al jucătorilor de pe

piețele monetare”. Care este perspectiva dumneavoastră în ceea ce privește rolul jucătorilor de pe piețele monetare internaționale și relația masculinității cu puterea economică?

JH: O întrebare interesantă. Cred că eu unul aș aborda cele două fragmente într-o altă notă. Comportamentul agresiv al celor ce operează pe piețe monetare în contextul crizei financiare nu a rezultat din genul actorilor, ci invers. Comportamentul agresiv a rezultat din natura banilor și dorința nestăvilită de expansiune. Agresiunea prescrisă în natura banilor face ca cei mai funcționali și determinați angajați să fie de sex masculin – pur și simplu pentru că organizarea societății noastre a promovat acest tip de comportament, din punct de vedere istoric, în rândul bărbaților mai mult decât în cel al femeilor. Atâta timp cât banii există, comportamentul celor ce își dedică viața acumulării acestora va fi unul agresiv, indiferent de gen. Pentru a elimina acest tip de comportament, identificat ca fiind unul specific agresivității masculine, trebuie să eliminăm banii și să stabilizăm relații sociale bazate pe o bază mai sensibilă.

LK: Cum putem crea o formă de capitalism responsabil, în cadrul căruia creația avuției să fie cumva reconciliată cu nevoile sociale?

JH: Asta e imposibil. Capitalul reprezintă negocierea creației avuției, condusă de nevoile umanității. Capitalul este bogăția creației de capital prin creșterea valorii, prin profit. Este mai mult decât evident că vorbim despre un pic de creație de avuție care ne conduce spre auto-distrugere.

LK: Potrivit World Values Survey-ului lui Ronald Inglehart, există momentan două sisteme de valori: cel materialist și cel tradițional. Cum explicați din perspectiva volumelor dumneavoastră, *Change the World Without Taking Power* și *Crack Capitalism*, dinamica fluctuațiilor între aceste două sisteme valorice și cum anume afectează aceste sisteme valorice inegalitățile generate de către capitalism?

JH: Nu cred că se pune problema găsirii unui echilibru între sisteme valorice. Părem să fim blocați într-un sistem care este din ce în ce mai violent, mai exploatator, mai inegal. Nu există o cale de mijloc, un capitalism mai delicat, un centru corecțional de tranzit. Experiența vecinilor tăi apropiați, grecii, a făcut asta foarte clar. Argumentul principal din cărțile pe care le-ai menționat este acela că trebuie să ne rupem de capitalism, însă nu știm cum să o facem – trebuie așadar să ne gândim și să experimentăm. Or asta nu se poate realiza prin intermediul statului, cum s-a văzut și în Iugoslavia și în multe alte țări – trebuie deci să găsim alte căi. În *Crack Capitalism* explorez aceste alte variante, în contextul milioanelor de clivaje ce deja există în textura capitalismului, al milioanelor de experimente în formularea unor alte spații de viață – fie din necesitate, fie ca încercări conștiente de a crea un alt mod de viață – și

concluzionez că singurul mod în care putem acum aborda revoluția este în termeni de creație, expansiune, multiplicare și, bineînțeles, de confluență a acestor clivaje.

LK: Credeți că o societate egalitaristă este posibilă?

JH: Da, însă nu văd asta ca fiind problema principală. Problema centrală este dacă ne putem liberaliza activitatea, puterea creativă, de sub dominația monetară. Este asta posibil? Sper că da, deoarece nu pot vedea alt viitor pentru umanitate. Poate că ar trebui să reformulezi întrebarea și să ne întrebăm: credeți că este posibil să continuăm în stilul prezentei organizări a societății? La care răspunsul este: Probabil, însă doar pe termen scurt, pentru că este foarte probabil ca acest capitalism să nu mai aibă nevoie de foarte mult timp până ne distruge. Cursa a început: putem elimina capitalismul înainte să ne elimine el pe noi? Nu cunosc răspunsul, însă știu pe care parte a baricadei mă aflu.

LK: Regatul Unit a votat prin referendum să iasă din Uniunea Europeană, în timp ce însăși Europa are în față nenumărate provocări, în special din punct de vedere al crizelor structurale, economice și politice. Aceste provocări sunt foarte bine explicate de către Joseph Stiglitz, câștigător al premiului Nobel pentru economie, care a spus că presiunea din partea SUA, FMI și a Băncii Mondiale a făcut statele să-și privatizeze bunurile publice printr-o dezindustrializare a economiilor naționale, creând astfel oligarhii extrem de ușor de controlat. Cum va afecta asta celelalte țări din Europa și din afara acesteia, în contextul crizei globale?

JH: Ultimele tale cuvinte, „criza globală”, sunt cele mai importante. Zapațiștii au tot vorbit despre „furtuna” („la tormenta”) care este deja în curs de manifestare și care este foarte posibil să fie din ce în ce mai puternică în anii următori. Această furtună se poate simți în toată lumea:

Trump și Brexitul reprezintă doar două aspecte ale ei. Cum ne luptăm cu această furtună? Prin repoziționarea furiei înspre capital. Și, mai rapid, prin respingerea fără echivoc a naționalismului. Actuala creștere a cotelor naționalismului în Europa este îngrijorătoare. Iar lecția pe care ne-o oferă istoria este una clară: naționalismul înseamnă moarte, nimic mai mult.

LK: Cum Kosovo este o țară mică, ce a devenit independentă doar acum zece ani, încă ne luptăm cu dificultăți, în special în ceea ce privește liberalizarea vizelor și integrarea în Uniunea Europeană. Această izolare restricționează liberul schimb, contactul cu alte țări și culturi europene, integrarea în piața europeană și accesul la oportunități profesionale, în timp ce 60% din populație are mai puțin de 25 de ani. Simțim nevoia integrării, acceptării în Uniunea Europeană. Ce ați sugera Kosovoului să facă în vederea integrării reale în Europa?

JH: Este oare „acceptarea în Uniunea Europeană” același lucru cu „integrarea în Europa”? Cu siguranță nu. Uniunea Europeană reprezintă o structură autoritară puternic modelată de către neoliberalism. Nu este surprinzător că oamenii au reacționat împotriva ei – partea cu adevărat înfricoșătoare este aceea că reacția aceasta este însoțită de un puternic sentiment naționalist (Brexit, spre exemplu). Pentru mine, cel mai important aspect al Uniunii Europene este faptul că a rezultat în urma unei lupte împotriva frontierelor aferente masacrului celui de-al Doilea Război Mondial. Asta este ceea ce trebuie să menținem, dacă este să păstrăm vie cea mai bună parte a integrării europene: lupta împotriva frontierelor. Ce ar însemna asta pentru Kosovo? În primul rând, deschiderea frontierelor pentru migranți, indiferent dacă vin din Europa, Orientul Mijlociu sau Africa. Doar așa putem promova contactul cu alte țări și culturi și putem îmbogăți viața celor 60% din populație care au sub 25 de ani. ■

Adrese de corespondență:

Labinot Kunushevci <labinotkunushevci@gmail.com>

John Holloway <johnholloway@prodigy.net.mx>

> Retelele think tank-urilor neoliberale

de **Karin Fischer**, Universitatea Johannes Kepler din Linz, Austria

Think tank-urile neoliberale, conectate și coordonate transfrontalier.

Think tank-urile (lb. rom. „grupurile de expertiză”) au multe forme și dimensiuni, dar par să prolifereze și să crească în importanță. Venind anterior în completarea universităților și instituțiilor de cercetare ale grupurilor de interese sau ale organizațiilor care funcționează pe sistem de contribuție, acestea au devenit agenți critici în ceea ce privește politica și elaborarea politicilor publice. Ascensiunea modelului think tank-ului a împins intelectualii din universități la marginea dezbaterilor politice din sfera publică. Think tank-ul profesional a înlocuit profesorul universitar drept „expert” în mass-media.

Think tank-urile profesionale încearcă să se prezinte ca operatori tehnocrați dedicați cunoașterii neutre și abordărilor bazate pe dovezi. De asemenea, înțelegerea

americană tradițională cu privire la un think tank pune accentul pe expertiza independentă și pe interesul public.

Însă, contrar imaginii promovate, cele mai multe think tank-uri sunt orientate politic. În calitatea lor de organizații dedicate expertizei, consultării și difuzării orientate spre politicile publice – cerința minimă de a funcționa ca un think tank, nu o definiție exhaustivă – acestea asigură, produc și canalizează o cunoaștere selectată. Trebuie amintit aici meritul studiilor think tank-urilor (rețelelor) critice care au demonstrat că expertiza think tank-ului este mai degrabă politică decât neutră și controversată decât tehnocrată. Situate la intersecțiile dintre mediul academic, interese economice, politică și mass-media, think tank-urile pot fi astfel văzute ca parte a proceselor privitoare la preferință, societate civilă și constituire a clasei.

Acest lucru se aplică în special când vine vorba despre „consolidării capacității” dreptei neoliberale. Think tank-urile de pe piața liberă au reprezentat pionieri strategici ai „contra-revoluției neoliberale” din anii 1970. De atunci, rețele bine dezvoltate s-au angajat în „bătălia ideilor” și au contribuit la menținerea dominației paradigmei neoliberale. Conectate și coordonate transfrontalier și având mai ales un caracter elitist, acestea încearcă să cucerească un public mai larg și să influențeze aspectele legate de guvernare la nivel național și internațional. Think tank-urile] alocă un nivel ridicat de creativitate și bani primiți de la corporații pentru a dezvolta narative și pentru a împinge politica într-o anumită direcție. Arhitectura neoliberală transnațională este până acum neegalată de forțele concurente – din moment ce corporațiile puternice și miliardarii înclină în mare măsură spre dreapta. Ecologismul pieței libere și scepticismul privitor la schimbările climatice, care își au originea în rețelele de think tank-uri neoliberale și neoconservatoare și care sunt finanțate de industria combustibililor fosili, minerit și industria energetică, reprezintă un exemplu frapant în acest sens.

Articolele din această secțiune evidențiază diferite aspecte ale activității think tank-urilor. Karin Fischer urmărește dezvoltarea Rețelei Atlas, arătând astfel că cercetarea

think tank-urilor ar trebui să treacă dincolo de studiul individual al organizațiilor. Dieter Plehwe împărtășește „abordarea bazată pe rețea” (<http://thinktanknetworkresearch.net/>) în analiza sa asupra peisajului înfloritor al think tank-urilor (neoliberale) din Europa. Plehwe clarifică politica cu privire la politicile think tank-urilor în eforturile acestora de a transforma UE conform unor direcții neoliberale și conservatoare.

Două studii de caz arată cât de feroce este „lupta ideile”. Elaine McKewon descrie munca unui think tank neoliberal din Australia în domeniul negării schimbărilor climatice. Ea atrage atenția asupra rețelelor de influență mai largi (la nivel de corporații) și clarifică faptul că think tank-urile implicate împărtășesc calitatea de membru în rețele neoliberale organizate. În Brazilia, „luptătorii pentru libertate”, afiliați ai Atlas, au devenit principalii organizatori împotriva Partidului Muncitoresc și a președinției lui Dilma Rousseff. Hernán Ramírez plasează originile acestor noi actori în anii '60 și arată legăturile cu think tank-urile mai vechi și cu rețelele de neoliberalism organizat în Brazilia și în afara ei.

În cele din urmă, Matthias Kipping reliefează în articolul său un exemplu deosebit de ingenios de ascundere a legăturii dintre cunoaștere și interes ce caracterizează modelul think tank-ului. Întreprinderile globale de consultanță își permit luxul de a avea think tank-uri, profitând astfel de pretinsul lor caracterul non-profit și de pretențiile lor la cunoașterea legitimă, „bazată pe dovezi”.

Ce sugerează aceste studii de caz pentru cercetarea think tank-urilor critice? În primul rând, cele care vizează politici sau care sunt partizane ar trebui studiate ca rețele transnaționale de persoane, organizații și idei. În al doilea rând, cercetarea ar trebui să detecteze logica părților implicate și a influenței din spatele unui think tank sau a unei rețele în ceea ce privește angajamentele ideologice, financiare, politice și academice. În al treilea rând, cercetarea pe această temă ar trebui să adopte o perspectivă mai largă și să stabilească locul think tank-urilor în cadrul societății civile și a proceselor de formare a claselor. ■

> Rețeaua Atlas:

Contaminarea lumii cu think tank-urile de pe piața liberă

de **Karin Fischer**, Universitatea Johannes Kepler din Linz, Austria

Schimbarea ideilor despre lume prin intermediul principiilor orientate spre profit.

10

Antony Fisher, un om de afaceri britanic dintr-o familie de clasă superioară, a citit în *Reader's Digest* rezumatul cărții intitulată *Road to Serfdom* (lb. rom. *Drumul către Serfdom*) și a fost entuziasmat de aceasta. În această carte din timpul războiului, F. Hayek a combinat socialismul cu fascismul și a răsturnat planificarea guvernamentală, ceea ce, în opinia sa, duce în mod inevitabil la sclavie. După cel de-al Doilea Război Mondial, Fisher a vrut să intre în politică, dar Hayek l-a convins să „uite de politică. Politicienii urmează doar opiniile dominante. Dacă dorești să schimbi evenimentele, trebuie să schimbi ideile”. Cu alte cuvinte, trebuie să convingi academicienii, profesorii, scriitorii, jurnaliștii - și politicienii îi vor urma. În acest fel s-a născut modelul think tank-ului.

Hayek nu ar fi putut găsi un partener mai bun pentru a construi o instituție cu scopul de a răspândi ideea piețelor libere, a guvernării limitate și a libertății individuale în cadrul statului de drept. Fisher a înființat Institutul de Afaceri Economice (IAE) în 1955 la Londra, care a declanșat

imediat un atac ideologic la adresa clasei politice, după cum a afirmat unul dintre președinții săi. De-a lungul timpului, IAE a transformat personalul Partidului Conservator în neoliberali. A pus laolaltă platforma electorală pe care a avut-o Margaret Thatcher și a contribuit la elaborarea politicilor sale economice, în special în domeniul privatizării și dereglementării.

După înființarea cu succes a IAE, Fisher - bine conectat la cercurile de elită neoliberale, cum ar fi Societatea Mont Pelerin (SMP) - și-a dedicat întreaga energie dezvoltării unor think tank-uri neoliberale. Institutul Manhattan și Centrul Național pentru Analiza Politicilor Publice din SUA, Institutul Fraser din Canada și Centrul pentru Studii Independente din Australia - Fisher și-a adus contribuția în cadrul tuturor. La începutul anilor '80 a fost momentul potrivit să înceapă o altă ofensivă. În viziunea lui John Blundell, fost președinte Atlas, director general al IAE și membru al SMP, scopul Fundației de Cercetare Economică Atlas, cunoscută pur și simplu ca Rețeaua Atlas (lb. engl. *Atlas Network*), a fost să „contamineze lumea cu think tank-uri de pe piață liberă”.

>>

De la înființarea sa în 1981, Atlas a lansat sau a dezvoltat aproximativ 475 de instituții în peste 90 de țări din întreaga lume, de la Chile la Hong Kong și de la Islanda până la Ghana. Cea mai mare parte a organizațiilor se află în SUA și în Europa, dar America Latină numără și ea 78 de think tank-uri care sunt în favoarea pieței, iar Asia de Est și de Sud numără nu mai puțin de 37 de think tank-uri ce sunt în mod radical în favoarea pieței. (<https://www.atlasnetwork.org/partners/global-directory>).

Istoricul antreprenorial al lui Fisher și conexiunile lui cu SMP i-au oferit acces important către liderii din sfera afacerilor. Investitorul John Templeton, un număr de alți bancheri și General Electric au fost printre primii donatori. Pfizer, Procter & Gamble, Shell, ExxonMobil, British American Tobacco și Philip Morris se numără printre companiile din Fortune 500 care au aderat la frontul generos al donatorilor. Atât capitalul transnațional, cât și grupurile economice locale sau firmele de familie asigură o bază financiară confortabilă pentru think tank-urile afiliate Atlas din fiecare regiune a lumii. În ciuda pretențiilor frecvente de independență față de fondurile de stat, membrii Atlas au primit, de exemplu, finanțare de la Departamentul de Stat al SUA și de la Fondul Național pentru Democrație (FND).

> Replicarea strategică și organizarea transnațională

Atlas funcționează ca o organizație umbrelă. Pe de o parte, aceasta oferă antreprenorilor din cadrul think tank-urilor sume semnificative de bani pentru a se lansa și pentru consultanță, conectându-i cu donatorii. Pe de altă parte, Atlas își conectează membrii prin evenimente comune, de exemplu Forumurile de Libertate Regională (lb. engl. *Regional Liberty Forums*), granturi de călătorie și premii. Prin dezvoltarea unei academii de conducere și a unui curs MBA pentru directori, se urmărește sporirea caracterului profesional al activităților și personalului din cadrul think tank-urilor din întreaga lume.

Familia Atlas are o mare varietate de membri. Există think tank-uri care produc și popularizează „doctrina pură” și păstrează o anumită distanță de politica concretă. Exemple bune în acest sens sunt cele care își bazează „războiul ideilor” pe principiile gândirii lui Hayek și ale economiei austriece. Altele sunt „think tank-uri de acțiune” orientate spre politicile publice, care se angajează în consultanță, iar altele merg dincolo de activitățile intelectuale, concentrându-se pe acțiuni directe care implică infiltrare, știri false și defăimarea personalităților celeilalte părți. Reprezintă un bun exemplu în acest caz noile grupări afiliate la Atlas din Brazilia, care au declanșat și continuă să alimenteze un război cultural împotriva Partidului Muncitoresc și a reprezentanților săi.

De la început, inițiatorii instituției neoliberale aveau o viziune globală. Îndepărtarea barierelor împotriva

comerțului și a investițiilor reprezintă cheia utopiei lor de „capitalism cosmopolit”. Frecvent trecut cu vederea, scopul internațional a fost de asemenea important pentru a orienta pretutindeni intervenția neoliberală a statului. La mijlocul anilor ‘80, Atlas a început să promoveze ideologia pieței libere și să construiască cercuri intelectuale asemănătoare în fostele state socialiste din Europa de Est. Anii 1980 și 1990 au fost, de asemenea, o perioadă decisivă pentru activitățile think tank-urilor din America Latină și Asia. Crizele de datorii internaționale și regionale au fost urmate de politici de ajustare structurală. În timp ce centrele independente de cercetare universitară au suferit din cauza crizei, think tank-urile bine pregătite au fost implicate în consultări privind politicile economice și sociale legate de austeritate. Acest lucru se întâmplă și în Nordul Global, unde criza financiară globală din anii 2007-8 a îndemnat think tank-urile de pe piața liberă la acțiune, susținând politica de austeritate. Din aceasta putem observa că schimbarea regimului, crizele și turbulențele politice oferă oportunități excelente think tank-urilor pentru a-și mobiliza resursele și pentru a se angaja în stabilirea agendei.

> Un mesaj, mai multe voci

Care sunt temele cheie pe care neoliberalismul organizat le aduce în bătaia ideilor? Luptătorii Atlas pentru libertate depun eforturi împotriva statului bunăstării, promovând bunăstarea privatizată pe bază de active în domeniile locuințelor, securității sociale, al sănătății și al educației. Consultanța în materie de politici publice se axează pe dereglementarea și re-reglementarea într-un mod prietenos pentru întreprinderi; taxele scăzute sunt întotdeauna un punct de vânzare. Campania transnațională „gestionarea corectă a banilor” susține reformele monetare bazate pe principii monetariste rigide. Recrutarea liderului campaniei, Judy Shelton, în calitate de consilier economic al lui Donald Trump (și nominalizarea sa ca președintă a FND) va susține probabil aceste intervenții în cazul politicilor sociale. În Sudul Global, accentul se pune pe consolidarea drepturilor de proprietate. Cei săraci sunt considerați antreprenori inovatori, pregătiți să exploateze diverse surse de venit. Singurul lucru care trebuie făcut este eliminarea reglementărilor sufocante și întărirea drepturilor de proprietate. Atlas este mândră că Banca Mondială a adoptat această abordare. Indicele de *Doing Business* al Băncii urmează exact recomandările politicilor Atlas.

Politica neoliberală este contestată, iar luptătorii pentru libertate se confruntă cu rezistență. Există, de asemenea, fricțiuni în cadrul familiei Atlas, dar arhitectura neoliberală transnațională construită de Atlas îndeplinește principiul fondator al lui Fisher cu privire la replicarea strategică: un institut pare a fi un element singuratic; multe institute, toate cântând un refren similar, sunt corul necesar pentru a influența opinia publică și în cele din urmă politica publică. ■

Adresă de corespondență: Karin Fischer <Karin.Fischer@jku.at>

> Complexitate și simplificare:

Think tank-urile de politici publice europene

de **Dieter Plehwe**, Centrul de Științe Sociale Berlin (WZB), Germania

Ilustrație realizată de Arbu.

A devenit deja o idee foarte des întâlnită aceea de constata sporirea complexității proceselor de elaborare a politicilor publice. Acest lucru este valabil în special pentru jurisdicțiile comune și interconectate, cum ar fi Uniunea Europeană sau alte spații de coordonare și cooperare inter și transnaționale. Sporirea complexității creează nevoia reciprocă: simplificarea. Cum ne asigurăm că ipoteza conține informația esențială și cum poate fi canalizată răspândirea acesteia? Cine alege ce rămâne pe agenda de lucru și ce se aruncă la gunoi?

În același timp, creșterea unei nevoi de expertiză a stimulat politizarea expertizei. Dacă problemele contestate sunt tratate la nivelul expertizei, contestarea va implica inevitabil expertiză concurențială, ceea ce complică eforturile de simplificare și necesită sortarea diferențelor relevante.

Atât este clar: contrar imaginilor de promovare răspândite, think tank-urile nu există în primul rând sau doar pentru a furniza dovezi. Think tank-urile concurente furnizează

>>

dovezi referitoare la diverse politici pentru cauze, proiecte și opinii diferite și frecvent antagonice.

> Crearea relevanței la nivelul Uniunii Europene

Europa este cunoscută pentru evoluția comună a negocierilor supranaționale, a luării deciziilor și a lobby-ului. Dar UE este, de asemenea, un domeniu imens de expertiză, academică pe de o parte și referitoare la politicile publice pe de altă parte. Date fiind sistemul de vot bazat pe majoritate în cadrul Consiliului European și creșterea influenței implicării Parlamentului European în procedura de co-decizie, atât Consiliul, cât și Parlamentul European au devenit, în plus față de Comisia Europeană, centre majore de influență și expertiză. Având în vedere infrastructura instituțională slabă, în general, și lipsa de expertiză internă, în particular, arena politicilor europene este larg deschisă pentru sursele externe de cunoaștere. De exemplu, la nivelul UE există sute de grupuri de experți, permanente și temporare.

Deloc surprinzător este faptul că atât grupurile de interese europene, cât și think tank-urile au crescut rapid în număr. Spre deosebire de firmele comerciale de lobby, multe think tank-uri au avantajul regimului non-profit și al pretențiilor legitime pentru acces la informații. În timp ce informările grupurilor de interese pot fi considerate părtinitoare prin definiție, cele ale think tank-urilor pot fi prezentate ca fiind imparțiale, chiar dacă studiul este plătit de un client cu un interes clar definit. Imaginea pozitivă a think tank-urilor și imaginea negativă a grupurilor de lobby au contribuit puternic la proliferarea think tank-urilor, în ciuda relației intime dintre lobby-ul extins și munca din think tank-uri.

Dacă majoritatea think tank-urilor domestice din statele membre ale UE trebuie să se ocupe de chestiunile de politici europene ca urmare a integrării europene, numărul de think tank-uri dedicate în mod explicit problemelor UE crește rapid. Un exemplu al unei astfel de organizații este think tank-ul britanic Open Europe. Din birourile sale din Londra, Bruxelles și Berlin, acesta promovează UE drept o uniune exclusiv economică. Open Europe este susținut de o serie de oameni de afaceri britanici și de politicieni conservatori. La fel ca multe think tank-uri care susțin economia de piață, și acesta a făcut parte din Rețeaua Stockholm, care a fost centrul britanic al celei mai mari rețele de think tank-uri neoliberale europene, începând de la mijlocul anilor 1990 și până în 2009, având mai mult de o sută de membri. A fost succedată de Fundația New Direction și de rețeaua de think tank-uri afiliată Alianței Conservatorilor și Reformiștilor Europeni. Atât grupul politic, cât și fundația vor suferi după Brexit, dar Open Europe și Fundația New Direction vor continua să colaboreze pentru a transforma UE conform unor direcții neoliberale și conservatoare. Deoarece, după Brexit, grupurile britanice de interese vor pierde accesul la cercurile europene de luare a deciziilor, este probabil ca acestea să sporească utilizarea canalelor alternative, sferă în care think tank-urile se remarcă în mod predominant.

De asemenea, dezvoltate tot din defuncta Rețea Stockholm, există colaborări internaționale dedicate sarcinilor specifice, de exemplu rețeaua Epicenter, responsabilă de „indexul

statului-guvernanta”, promovat de think tank-ul suedez Timbro pentru a se opune reglementărilor guvernamentale și pentru a promova „libertatea consumatorului”. Timbro este o organizație puternică finanțată de asociațiile oamenilor de afaceri suedezi încă de la sfârșitul anilor 1970 și este binecunoscută pentru propaganda neoliberală agresivă din Suedia și din întreaga Europă. Timbro pune bază pe austeritate, „flexibilitate” și pe transformarea neoliberală a statului bunăstării în general.

> Modelarea și selectarea cunoașterii privitoare la integrarea europeană

Printre cele mai mari think tank-uri europene care promovează integrarea europeană se numără Centrul German de Cercetare a Politicilor Aplicate. Acesta beneficiază de resursele financiare și organizatorice ale celei mai mari fundații corporatiste private din Germania, Fundația Bertelsmann, dar utilizează și resursele Universității Ludwig Maximilian din München. Un alt exemplu este *Notre Europe* în Franța. A fost înființat de fostul președinte al Comisiei Europene, Jacques Delors. Situat în Paris și Berlin, [n.tr. Centrul German de Cercetare a Politicilor Aplicate] este un bun exemplu de think tank care funcționează ca o „ușă batantă”: fondat de persoane care au făcut parte din sistemul de la Bruxelles, oferă oportunități de carieră pentru tinerii profesioniști.

Este oportun să încheiem cu un cuvânt despre Bruegel, cel mai prominent think tank din domeniul economiei internaționale și al politicii economice europene. A fost creat în 2005 de interese germane și franceze. Acesta operează cu un personal de 30 de persoane și este finanțat de diferite state membre și corporații, ceea ce îi permite să păstreze distanța față de Comisia Europeană. Aclamat pe scară largă nu doar pentru profilul și calitatea academică, dar și pentru profilul și calitatea din sfera politicile publice, Bruegel a întâmpinat dificultăți atunci când a promovat euro-obligațiunile pentru a face față crizei financiare. Finanțarea germană vine de la Ministerele de Finanțe și cel al Economiei, iar Ministrul Economiei a fost furios atunci când propunerea scrisă de economiștii francezi și germani legați de social-democrați părea să genereze momentum din punct de vedere politic. Autoritatea lui Bruegel amenința să submineze opoziția încăpățanată a Germaniei față de împărțirea datoriilor suverane, până când Angela Merkel a încheiat dezbaterile în 2012 („numai peste cadavrul meu”). Într-un efort de a reconcilia finanțatorii și think tank-ul, poziția germană din cadrul organismului consultativ al lui Bruegel a fost acordată celui mai apropiat consilier economic al lui Merkel, Lars-Hendrik Röller.

Probabil mai importante decât legăturile europene de cunoaștere și putere sunt dimensiunile transatlantice ale activității profesionale ale Bruegel. Acesta a fost creat pentru a funcționa ca partener strategic și institut corespondent al Institutului Peterson pentru Economie Internațională din Washington, DC. Atunci când euro-obligațiunile au fost discutate în mass-media americane, de exemplu, propunerea Bruegel privind obligațiunile albastre a fost cea mai importantă referință. În fața complexității, viața este ușurată pentru intelectuali, jurnaliști și factori de decizie prin stabilirea unei ierarhii a cunoașterii, indiferent de cât de politizată este o simplificare. ■

> Stăpânii corporatiști ai negării schimbărilor climatice

de **Elaine McKewon**, Universitatea de Tehnologie din Sydney, Australia

Ilustrație realizată de Rocco Fazzari.

Cu mult înaintea politicii legate de post-adevăr și a „morții expertizei”, a existat negarea schimbărilor climatice. În ultimii 30 de ani, în Statele Unite și Australia, am văzut cum lăstarii acestor fenomene complexe prind rădăcini și infestază peisajul dezbaterii publice: prin construirea unei false controversă științifice în mass-media (în esență, știri false bazate pe mărturiile unor experți falși); printr-un război partizan împotriva cunoașterii bazate pe știință; prin dispreț față de procesul de producere a cunoașterii academice și științifice; prin teorii ale conspirației menite să defăimeze oamenii de știință, să distrugă încrederea publică în știință și să alimenteze o mișcare socială anti-știință atât de isterică și de ostilă încât politicile de atenuare a schimbărilor climatice par să fie imposibil de implementat.

Negarea schimbărilor climatice a fost mult mai stridentă și mai de succes în Statele Unite și Australia, unde think tank-uri neoliberale, finanțate de industriile combustibililor fosili, ale exploatarei miniere și cele din zona energiei, operează ca întreprinzători de politici în mass-media - acolo de unde cei mai mulți oameni se informează când vine vorba de știință. În Australia, negarea schimbărilor climatice are ca punct de plecare poziția Institutului Afacerilor Publice (IAP), un think tank neoliberal din Melbourne. Cândva un think tank conservator discret care strângea fonduri pentru a susține doctrina politică conservatoare a Partidului Liberal, IAP a constituit obiectul unei preluări corporatiste ostile conduse de entuziastul neoliberal și director din domeniul minier Hugh Morgan. După preluare, IAP a fost relansat ca think tank neoliberal radical, care duce bătălii publice în mass-media pentru a obține rezultate favorabile pentru

sponsorii săi, atunci când este vorba de politici publice. De la sfârșitul anilor 1980, IAP a devenit cel mai proeminent oponent al climatologiei, al atenuării schimbărilor climatice și al industriei energiei regenerabile din Australia.

> Invazia condusă de americani a domeniului științific

IAP este, de asemenea, parte a unei rețele neoliberale transnaționale care include o mare concentrație de think tank-uri americane. În 1998, omul de încredere al lui Morgan, Ray Evans, a participat la o întâlnire crucială a Institutului American al Petrolului și al Coaliției Globale pentru Climă (CGC) pentru a ajuta la redactarea Planului de Acțiune Privind Comunicarea în Domeniul Schimbărilor Climatice Globale. Strategia a constatat în utilizarea experților în relații publice, în recrutarea oamenilor de știință care resping consensul științific asupra schimbărilor climatice pentru a le face cunoscute opiniile în media și în producția unui flux constant de comunicate de presă, editoriale și articole care contestă climatologia și se opun introducerii politicilor de reducere a emisiilor de gaze de seră.

În anul următor, IAP l-a inclus în consiliul său de conducere pe Burson-Marsteller, un reprezentant de frunte al firmei de relații publice a CGC. La puțin timp după, IAP a căutat un nou director executiv care ar fi trebuit să crească profilul public al institutului prin participarea la dezbaterile naționale care influențează deciziile privind politicile, să devină o prezență convingătoare în mass-media și să crească finanțarea prin identificarea potențialilor sponsori care ar fi putut beneficia de pe urma activității institutului.

Marșul pentru știință din Portland.
Portland, SUA, 2017.

Candidatul câștigător ar fi putut primi un bonus de 50% peste salariul anual de 140.000 de dolari, în funcție de indicatorii cheie de performanță privind implicarea media și colectarea de fonduri.

John Roskam, numit în funcția de Director Executiv al IAP în 2004, lucrase înainte ca director de comunicare instituțională pentru gigantul minier Rio Tinto, precum și ca membru și director de campanie pentru Partidul Liberal. Roskam nu numai că a îmbunătățit profilul public al IAP, prin asigurarea unui acces constant pe canalele de știri australiene, dar a și reușit înregistrarea IAP ca institut de cercetare non-partizan, non-profit, iar sponsorii săi secreți pot pretinde acum ca donațiile lor să fie scutite de taxe.

Între timp, Roskam a înființat câteva grupuri de față pentru IAP, incluzând Coaliția Australiană pentru Cercetarea Climatică (CACC), care este finanțată prin Institutul Heartland din Statele Unite. Misiunea CACC a fost contestarea consensului științific mondial asupra schimbărilor climatice și prevenirea introducerii în Australia a unor politici menite să reducă emisiile de gaze de seră și să diminueze schimbările climatice.

> Războiul prin media cu cercetarea climatică

La o examinare mai atentă, „consilierii științifici” ai CACC nu au stabilit un argument științific împotriva consensului științific privind schimbările climatice. Dimpotrivă, ca asociați pe termen lung ai IAP și colaboratori frecvenți ai *IPA Review* [n.tr. revista științifică publicată de IAP], au continuat să se bazeze în cea mai mare parte pe povești ideologice care prezintă schimbările climatice ca fiind conspirații de stânga.

Aceleași narațiuni s-au răspândit de la IAP la publicul larg prin intermediul reprezentanților de dreapta din presă, care au ajuns să considere IAP și grupurile asociate institutului drept modele de urmat la nivel intelectual și ideologic. Astfel, arsenalul retoric al IAP a furnizat jurnaliștilor și editorilor de dreapta poveștile care au demonizat climatologii și stânga politică.

Acest lucru s-a văzut clar în deschiderea primelor debateri parlamentare privind introducerea schemei schimbărilor de emisii (SSE) în Australia, în 2009. Unul dintre consilierii științifici ai CSCC, geologul minier și directorul de companie minieră Ian Pilmer a publicat o carte, printr-o editură asociată IAP, în care pretindea că schimbările climatice antropogenice sunt imposibile. Mai mult, a susținut că schimbările climatice sunt o conspirație a oamenilor de știință și a stângii politice și a ridiculizat pe oricine susține politicile de diminuare a schimbărilor climatice.

Publicarea cărții lui Pilmer a urmat un model similar cu cel al think tank-urilor americane, cunoscute pentru publicarea unor cărți „sceptice” față de aspectele privitoare la mediul înconjurător, în contextul dezbaterilor arzătoare despre politicile de mediu. La fel ca în SUA, Pilmer s-a angajat într-un turneu de presă, generând 219 articole în ziare australiene. De menționat că asocierea sa cu IAP nu a fost niciodată menționată.

În timp ce cartea lui Pilmer a fost glorificată de ziariștii și editorii de dreapta ca fiind contraargumentul de neatins împotriva consensului științific privind schimbările climatice, recenziile științifice în general consideră volumul ca fiind ficțiune populistă. Între timp, declarațiile publice ale lui Pilmer doar au denigrat climatologii și pe oricine susține politicile pentru diminuarea schimbărilor climatice. Într-unul dintre interviurile acordate, el a comentat că „prin intermediul unor activiști de mediu fanatici, încălzirea globală produsă de oameni a devenit o credință religioasă [...] deci fac comparație de amploare între modul în care operează creaționismul și modul în care operează câțiva dintre activiștii de mediu și adepții ai încălzirii globale.”

În ciuda lipsei sale de expertiză în climatologie și a incapacității sale de a lansa o provocare semnificativă la consensul științific privind schimbările climatice, Pilmer a atins o coardă sensibilă prin argumentele sale. După publicarea cărții sale, încrederea publică în climatologie a scăzut, SSE a fost înfrântă, iar politicienii de dreapta l-au adoptat pe Pilmer ca fiind un Galileo al zilelor noastre. ■

Adresă de corespondență: Elaine McKewon <elaine.mckewon@gmail.com>

> **Reteaua braziliană neoliberală a think tank-urilor**

de **Hernán Ramírez**, Universitatea din Valea Râului Sinos (Unisinos) și cercetător al Centrului Național pentru Dezvoltare Științifică și Tehnologică (CNPq), Brazilia

“Manifestoche”: Figură de carnaval a Școlii de Samba Paraíso do Tuiuti, manipulată de burghezia din São Paulo, Carnavalul din Brazilia 2018.

De la mișcările sociale din 2013, Brazilia a trecut prin momente de criză politică enormă și de schimbări ideologice abrupte, care au promovat trecerea de la noile politici de dezvoltare (lb. engl. *neo-developmental policies*) către o nouă agendă liberală. Aceasta din urmă a început deja în timpul celui de-al doilea mandat al Președintelui Dilma Rousseff. Această turnură nu a fost o schimbare spontană, ci mai mult un rezultat al acțiunii unui foarte mare număr de actori și factori. Mulți dintre ei erau deja în centrul atenției,

în timp ce alții au ieșit la suprafață și s-au consolidat ca parte a conjuncturii. Din acest motiv, discuția noastră va începe cu noua mișcare, dar va lua în considerare și elementele pre-existente.

Unul dintre epifenomenele care au marcat aceste evenimente a fost fără îndoială apariția unor mișcări compuse predominant din tineri mânați de discursul neoliberal de dreapta. Acesta este în mod special cazul Mișcării *Brasil Livre* (Mișcarea de eliberare a Braziliei), al *Estudantes Pela Liberdade* (Studenți pentru Libertate) și al *Vem Pra Rua* (Ocupați străzile!). Deși încă nu știm multe lucruri despre ele, există probe care le leagă de inițiativele caracteristice acestei oscilări ideologice și a think tank-urilor acesteia. Ei au diseminat propriile idei în primul rând prin utilizarea rețelelor de socializare, utilizând o gamă largă de canale interconectate, fiind legate de alte centre cu rădăcini neoliberale.

Într-o perioadă foarte scurtă de timp, acțiunile acestor grupări le-au permis să recruteze o masă mare de indivizi și să le ofere un narativ rudimentar. Oamenii pe care i-au mobilizat au invadat rețelele și mass-media și de acolo, au mers pe străzile orașului și în diverse piețe, având întâlniri de masă care au creat condițiile prielnice pentru actorii instituționali care în cele din urmă au contribuit la destituirea președintelui reales.

Mai degrabă decât o organizație structurată organic, cu un centru din care izvorăsc acțiuni și idei, ei au devenit o rețea funcționând printr-o formă mai liberă de simbioză, triangulând resurse. Această rețea este complexă, cu atât mai mult cu cât Brazilia este o țară cu organizații naționale reprezentative foarte limitate. Acest lucru este valabil în special pentru clasa burgheziei, care are tendința de a acționa în concordanță cu fragmentările regionale și cu partidele politice care le reprezintă interesele. Acestea din urmă sunt într-o foarte mare măsură dependente de liderii politici locali și duc lipsa unor propuneri programatice coerente.

> O scurtă istorie a obiectului nostru

Pentru a înțelege din ce sunt făcute rețelele think tank-urilor neoliberale care acționează astăzi, este necesară o scurtă sinteză istorică. Penetrarea ideilor care pot fi asociate cu neoliberalismul datează începând cu mijlocul anilor '50, moment în care acestea au început să se răspândească. Din punct de vedere instituțional, acestea au prins rădăcini la sfârșitul aceluia deceniu, prin intermediul primei generații de think tank-uri. Institutul Brazilian de Acțiune Democratică (IBAD) și Institutul de Cercetări și Studii Sociale (IPES) se remarcă în acest proces. Ambele și-au adus contribuția în design-ul politicilor publice pentru oponenții politici ai președintelui laburist João Goulart; aceste elemente au fost ulterior aplicate în prima fază a dictaturii, dar au început să piardă teren la finalul anilor '60.

Discontinuitatea mai sus menționată poate fi privită ca o altă caracteristică care marchează dezvoltarea instituțională a neoliberalismului în Brazilia. Ca un plus la rupturile de factură regională, instituțiile pe care le-am menționat mai devreme sunt mai orientate spre funcții propagandiste decât spre cele de realizare de politici. Cel de-al doilea tip de funcții este rezervat pentru un grup restrâns de instituții educaționale private, de tipul Fundației Getúlio Vargas sau Universitatea Catolică Pontifă din Rio de Janeiro (PUC-Rio). În același timp, nu sunt investite eforturi majore în dezvoltarea personalului tehnic recrutat de aceste instituții, care tinde să provină dintr-o clasă socială similară cu cea a clasei antreprenorilor, permițând mișcări fluide între cele două sfere.

Cel de-al doilea val de producere a think tank-urilor neoliberale a avut loc după deschiderea spre democrație, în timpul anilor '80, o perioadă în care Institutele Liberale (ILs) au luat ființă. Acestea au fost fondate în acei ani după consultările cu Antony Fisher, fondatorul și cel care a inspirat Institutul de Afaceri Economice și Rețeaua Atlas, și au funcționat respectând orientări similare atât pentru Rio de Janeiro, São Paulo și alte capitale. Sediul din Portul Alegre și-a transformat numele în Institutul Libertății și este administrat separat.

Acest lucru ajută, de asemenea, la înțelegerea de ce unele figuri care au condus politicile economice ale administrației

lui Fernando H. Cardoso — în timpul epocii de aur a neoliberalismului brazilian — au venit din rândul PUC-Rio. Ei s-au bucurat de succes mai târziu în calitate de bancheri, deținători de fonduri de investiții și consilieri de partid. În afara guvernului, ei au căutat refugiu în Casa Garças (sau Institutul de Studii de Economie Politică), probabil cel mai important think tank neoliberal condus activ de propriul său mod de gândire. Mulți dintre ei sunt, de asemenea, membri ai Institutului Millenium, fondat de un filosof din Portul Alegre și de un economist din PUC-Rio. Amândoi sunt, de asemenea, conectați la corporațiile media care dețin hegemonia, care în schimb se consideră think tank-uri de susținere. Forumul pentru Libertate a devenit cea mai importantă conclavă a grupului. Acesta funcționează ca o organizație de bază care își adună anual laolaltă partenerii în Portul Alegre. Fluiditatea cu care aceste organizații împart membrii este de asemenea demnă de luat în calcul.

> Există totuși lumină la capătul tunelului?

Acesta este un scenariu problematic, având în vedere expansiunea rețelei, discursul și acțiunile acesteia, care a plasat o agendă neoliberală în fruntea politicilor economice ale lui Dilma. Cu toate acestea, acest lucru nu a împiedicat decăderea reprezentantului său și a dus mai târziu la punerea acesteia sub acuzare și la instituirea lui Michel Temer și a echipei economice care a adus o schimbare în politicile pe care Brazilia le-a urmărit până în anul 2013.

Cu toate acestea, în prezent se pare că tendințele curente par să sufere un oarecare declin. Afirmațiile care au fost utilizate pentru justificarea schimbării regimului nu au fost încă capabile să treacă de simțul comun implantat deja de valul internațional și nu sunt suficiente pentru a produce un consens mai departe de cercurile particulare. În plus, politicile publice care au fost propuse sub impulsul celui de-al treilea val neoliberal arată, de asemenea, semne ale eșecului, reflectate și în interesul slab al votanților față de candidații care le susțin. Această situație contrastează cu popularitatea persistentă a fostului președinte Luis Inácio Lula da Silva, care a rezistat cu fermitate furtunii violente. ■

Adresă de corespondență: Hernán Ramírez <hramirez1967@yahoo.com>

> Consultarea think tank-urilor: un instrument de marketing sau hegemonie?

de **Matthias Kipping**, Universitatea York, Canada

Interconectând lumea
și colonizând totul?

18

Atunci când ne uităm la dezbaterile din presa de afaceri cu privire la ultimele trenduri printre care se numără big data, inteligența artificială sau viitorul manufacturii, putem să regăsim și rapoarte emise de think tank-urile (lb. rom. *grupurile de expertiză*) marilor firme de consultanță din lume. Probabil cel mai frecvent citat este McKinsey Global Institute (MGI), dar există totuși referințe la Institutul Accenture pentru Performanțe Înalte, Institutul IBM pentru Valorile în Afaceri sau la Institutul Henderson din cadrul Boston Consulting Group. Majoritatea publicațiilor lor fac referire la aspectele care țin de afaceri, dar unele abordează dezvoltările macroeconomice și aspecte mai complexe, cum ar fi viitorul globalizării sau al egalității de gen. Influența acestor institute și a înțelegerilor lor este confirmată de

unul dintre cele mai răspândite clasamente ale think tank-urilor. Printre primele 25 „Cele mai bune think tank-uri pentru profit” se numără 14 care sunt legate de firmele de consultanță, iar MGI ocupă primul loc. „Pentru profit” este totuși o caracterizare înșelătoare, deși — spre deosebire de toate celelalte servicii de consultanță — aceste informații sunt gratuite. Întrebarea care apare se referă la motivul pentru care firmele de consultanță le-au înființat în primul rând.

> Leadership inovator sau promovarea fricii?

Pionierul a fost MGI în anul 1990, fiind urmat de alții în perioada imediat următoare. Un răspuns simplu în ceea ce privește raționalitatea creației lor este acela că ei servesc

>>

ca un instrument de marketing pe piața din ce în ce mai competitivă a consultanței de management. Managerii cumpără servicii de consultanță bazate pe „cunoștințe superioare” — sau cel puțin așa trebuie să-și justifice, în fața altor părți interesate, recurgerea la firme de consultanță. În această notă, firmele de consultanță creează think tank-uri pentru a-și demonstra leadershipul inovator pe care oricum îl descriu frecvent ca fiind unul dintre obiectivele lor. Deși nu fac referire în mod direct la think tank-urile lor, unii oameni din domeniul academic care studiază consultanța au subliniat un motiv mult mai reflexiv pentru presupusul leadership inovator. Aceștia sugerează că sucesiunea ideilor de management promovate de consultanți — sau „tredurile”, așa cum au tendința să le numească pentru a evidenția natura lor efemeră — servesc pentru a crea frică printre manageri cu privire la un viitor extrem de incert, dacă nu chiar amenințător, obligându-i pe aceștia să angajeze consultanți în poziții de ghid, dacă nu chiar ca „garanți de confort”. Citirea rapoartelor produse de acele think tank-uri aduce în discuție, într-adevăr, o preocupare legată de moduri în care pot fi abordate evoluțiile provocatoare, dacă nu amenințătoare pe care acestea le prezic — o preocupare pentru care rapoartele în sine oferă în cel mai bun caz răspunsuri generice — de aici rezultă logica care îi obligă pe manageri să ajungă la firmele de consultanță din spatele think tank-ului care îi alertează cu privire la aceste tendințe amenințătoare.

> Copierea sau înlocuirea mediului academic?

Mergând și mai departe, aceste rapoarte ajută consultanții și să deschidă noi piețe pentru serviciile lor, fie acestea alte domenii funcționale, sectoare diferite sau economii emergente. Rapoartele servesc pentru a semnaliza competența lor relevantă prin furnizarea de informații „de profunzime” cu privire la oricare dintre aceste subiecte, pentru a genera interes printre potențialii clienți și, în cele din urmă, legitimitatea soluțiilor propuse pentru acești clienți. Acest lucru duce la o a doua motivație, mai largă, din spatele acestor think tank-uri. Se referă la poziția lor în rândul „autorităților de management”, așa cum le-au numit unii, care includ școli de afaceri și media de management. Nu este surprinzător faptul că majoritatea „institutenilor” utilizează limbajul academic pentru a-și descrie activitățile, etichetând consultanții care întocmesc rapoartele drept „cercetători”, chiar și „cercetători seniori” și chiar angajând oameni din domeniul academic cunoscuți, inclusiv laureați de Nobel, ca îndrumători. Ei difuzează, de asemenea, rezultatele lor în medii de management binecunoscute, fie gratuit, când un articol preia ideile lor, fie în secțiuni plătite.

Deloitte a mers probabil mai departe în această asociere, creând propria sa editură: Deloitte University Press. Din nou, acest lucru poate fi înțeles ca un marketing inteligent, dând mai multă credibilitate la ceea ce au de spus consultanții. Dar poate reflecta în același timp și

un efort de a crea un spațiu mai mare în cadrul „industrii de cunoaștere managerială”. Chiar membrii mediului academic din management ar putea să fi creat această oportunitate, deplasându-se tot mai mult către o paradigmă științifică a cercetării — în parte condusă tangențial de măsurătorile de performanță introduse în serviciul public de aceeași consultanță. În ciuda manierei ceremonioase de a-și exprima relevanța, majoritatea cercetărilor de management de acum sunt în mare parte neinteligibile și adesea neinteresante pentru managerii practicanți, care sunt, prin urmare, prea mulțumiți ca să se bazeze pe „cercetarea” oferită de think tank-urile de consultanță. Întrebarea este cât de mult vor fi nevoiți consultanții să își sprijine legitimitatea cu accesoriile academice. Mulți profesori din școlile de afaceri încearcă deja să-și consolideze credibilitatea față de practicieni și studenți, evidențiindu-și capacitățile de consultanță.

> Colonizarea tuturor lucrurilor?

Această posibilă căutare a consultanților pentru o și mai mare autoritate în ceea ce privește definirea celor mai bune practici ne conduce către o rațiune mai largă — și cumva pe teritoriul teoriei conspirației. Ar putea crearea acestor think tank-uri să facă parte dintr-un complot care să domine nu numai evoluția afacerilor, ci și economia, societatea și chiar politica la scară globală? Acest lucru pare mai puțin bizar atunci când se ia în considerare mărimea și aria de acoperire a multor dintre aceste firme, care în prezent oferă consultanță nu numai companiilor, ci și altor organizații cum ar fi Biserica Catolică, precum și guverne de toate culorile. Ideea devine plauzibilă când se ia în considerare numărul extraordinar de absolvenți pe care i-au generat, mulți dintre ei deținând acum poziții de conducere, în afaceri și în alte domenii, inclusiv în mediul academic — verificați trecutul academic al Decanului dumneavoastră — și care se numără printre publicul principal pentru informațiile furnizate de aceste think tank-uri și viziunea comună a viitorului pe care îl propun.

Nimic din ce am discutat anterior nu trebuie să pară sinistru. Totul depinde de tipul de idei care sunt generate și diseminate. Aceste think tank-uri, precum și firmele de consultanță care le-au creat ar putea acționa ca o forță care aduce „binele” — binele suprem, care nu este cel care scutură buzunarele partenerilor și acționarilor lor. Și există într-adevăr indicii că unele dintre aceste institute au făcut doar acest lucru, de exemplu în ceea ce privește egalitatea de gen sau nevoia unui capitalism orientat pe termen lung. Cu toate acestea, istoria industriei de consultanță în management și impactul pe care l-a avut până în prezent oferă un motiv de luare a unei pauze, dacă nu unul de îngrijorare. ■

Adresă de corespondență: Matthias Kipping <mkippping@schulich.yorku.ca>

muncă de iubire, răsplătită prin intrinsecă sa valoare, mai degrabă decât compensată în mediul „profan” al banilor sau să fie în raport cu un drept abstract care ține de cetățenie. În timp ce toate formele de îngrijire și muncă intimă au fost devalorizate, o zonă în plină ascensiune este studiul mamelor surogat care nu au primit recunoaștere socială, politică și juridică pentru munca lor. Munca unei mame surogat este mai puțin evidențiată din cauza neclarității liniilor dintre schimburile de mărfuri și daruri. Părinții care intenționează să apeleze la o astfel de îngrijire pot să se refugieze în sentimentele altruiste ale relației-cadou, mai degrabă decât să se vadă prinși în legături sociale exploatare impersonale și în creșterea comodificării intimității și a muncii reproductive.

Un set divers de actori și instituții influențează valoarea îngrijirii ca fiind una necesară din punct de vedere social și de bază pentru viața de zi cu zi în capitalism. Excluderea lucrătorilor în îngrijire de la protecția juridică existentă, fie ca imigranți temporari și voluntari surogați, fie ca activități non-salariale, devalorizează în continuare munca de îngrijire ca fiind o muncă a iubirii și a devotamentului. Prin schimbarea priorităților de politici publice, statul a retras, a diminuat și a delegat responsabilitățile (și riscurile) legate de îngrijire, dar a și urmărit reforme care au alimentat comercializarea îngrijirii și a muncii intime. Să luăm spre exemplificare cazul Singapore: crearea de către stat a unor opțiuni extrem de marketizate și privatizate pentru satisfacerea nevoilor de îngrijire, prin intermediul unui program de lucrători străini, subliniază rolul său în favorizarea familiilor de clasă mijlocie și superioară în detrimentul familiilor de clasă muncitoare. Procesele îngemănate de comercializare și de privatizare a îngrijirii sunt asociate cu locuri de muncă nesigure, cu salarii mici pentru lucrătorii din domeniul îngrijirii.

Dragostea și îngrijirea sunt transferate și transformate de-a lungul lanțurilor de îngrijire globală. Evocând imaginea lanțurilor globalizate de îngrijire, se extinde pânza pe care putem

vizualiza spațial relațiile de putere. În interiorul locuințelor lucrătorilor migranți, membrii familiei lăsate în urmă negociază cerințele de a oferi forme materiale și emoționale de muncă pentru copiii și gospodăriile lor. Dovezile din țările post-socialiste din Europa de Est arată că munca „iubirii materne” nu este îmbrățișată în egală măsură de tații singuri care construiesc forme defensive de masculinitate care îi protejează de ridiculizare și excludere. Potrivirea lucrătorilor care călătoresc pe distanțe lungi cu beneficiarii serviciilor de îngrijire sau angajatorii care oferă astfel de servicii, în cadrul tranzacțiilor transfrontaliere, implică adesea intermediari multipli, de la brokeri de muncă privată la acorduri bilaterale naționale. În Japonia, extinderea programelor de îngrijire finanțate de guvern ca urmare a îmbătrânirii rapide a populației produce un fenomen neașteptat asupra emigranților instruiți profesional care se pot angaja în activități de „mediere” culturală pentru a-și depăși „alteritatea” etnică față de beneficiarii japonezi ai serviciilor de îngrijire. Lanțurile de îngrijire globalizate leagă familiile dintr-o regiune cu cele din altă regiune a economiei mondiale și reflectă reorganizarea relațiilor de putere, publice și private, în interior și între familii, societăți civile, state și instituții economice.

În timp ce totalitatea acestor practici implică un puternic sistem de opresiuni intersecționale, astfel de tendințe nu sunt lipsite de adversari. În unele cazuri, vedem adaptarea sindicatelor și a organizațiilor societății civile la noi provocări organizatorice și care țin de politici publice; în alte cazuri, vedem dezvoltarea unor alianțe și a unei solidarități neașteptate, dar critice, în sprijinul lucrătorilor din domeniul îngrijirii și al tratamentului lor just. Indiferent dacă se află în gospodăriile particulare sau pe coridoarele guvernului, lucrătorii în domeniul îngrijirii negociază și contestă în mod activ relațiile de inegalitate și subordonare, uneori reproducând diviziuni ale muncii rasiale și etno-rasiale, alteleori construindu-și identități și subiectivități solidare.

Prin încorporarea unui nou subiect politic, comodificarea răspândită

și în continuă creștere a îngrijirii a dat naștere unor forme noi de agentitate colectivă. La nivel global, desfășurarea unei campanii lungi de către organizațiile muncitorilor casnici și a aliaților acestora a presat Organizația Internațională a Muncii (OIM) să adopte primul set de standarde internaționale pentru lucrătorii casnici (Convenția nr. 189) din 2011. După excluderea istorică din cauza legăturilor cu sclavia domestică, servitutea colonială și relațiile dintre stăpân și supuși, această convenție le oferă muncitorilor casnici un vocabular comun și o platformă globală pentru a revendica drepturile lucrătorilor și a promova politicile naționale și normele juridice internaționale privind drepturile omului, în încercarea lor de a îmbunătăți condițiile de muncă și extinderea „muncii decente” la nivelul lucrătorilor casnici.

Moștenirile istorice și contextele politice naționale modelează atât modurile, cât și mijloacele disponibile pentru actorii mișcării sociale. Organizarea lucrătorilor casnici datează de la începutul secolului al XX-lea, o altă perioadă de revigorare socială și economică. Activismul recent din SUA și Mexic prezintă strategii inovatoare de mișcare socială, care se bazează pe mai multe identități intersectate din care să recruteze membri și aliați. În India, cadrul mobilizării se axează pe drepturile omului și încurajează solidaritatea internațională (mai degrabă decât solidaritatea la nivel regional) pentru a viza guvernul național, în timp ce în Ecuador cadrul mobilizării se axează pe drepturi egale în materie de muncă și subliniază solidaritatea regională mai mult decât pe cea la nivel mondial. Profitând de noile structuri de oportunități politice, economia politică a îngrijirii transnaționale aflată în schimbare nu numai că a influențat tipurile de actori sociali implicați în reglementarea îngrijirii, dar a transformat și orizonturile politice ale organizării și acțiunii colective. ■

Adrese de corespondență:
Heidi Gottfried <ag0921@wayne.edu>
Jennifer Jihye Chun <jj.chun@utoronto.ca>

> O criză globală în îngrijire?

de **Fiona Williams**, Universitatea din Leeds și Universitatea din Oxford din Marea Britanie, membru al Comitetului de Cercetare ISA pentru Sărăcie, Bunăstare Socială și Politică Socială (RC19)

© Organizația Internațională a Muncii.

Sporirea migrației – în cadrul căreia jumătate dintre cei 223 milioane de migranți din lume sunt acum femei – semnalează diferitele modalități în care îngrijirea a devenit o problemă globală și transnațională. Multe femei care migrează din state mai sărace sau fragile economic își găsesc locul de muncă în îngrijirea plătită, în curățenie sau în serviciul casnic, îngrijind copii, persoane în vârstă și gospodării din țările mai bogate. Privind global, se deplasează de la Sud la Nord, precum și de la Nord și Sud. În paralel cu aceste lanțuri de îngrijire globale se află creșterea recrutării transnaționale de către state și agenții private de asistenți medicali și medici din țările cu venituri mici și mijlocii pentru a lucra în azilurile și spitalele care oferă servicii de sănătate în lumea mai bogată. În acest proces, angajamentele de îngrijire ale lucrătorilor migranți față de părinții mai în vârstă sau copii

lor ajung să fie realizate de pe un continent pe altul. În același timp, industria de îngrijire a devenit o afacere internațională mare, deoarece furnizorii de îngrijire privată își mută operațiunile de-a lungul întregului glob. Într-o altă mișcare, organizațiile financiare transferă remitențele migranților înapoi acasă. Pentru unele țări cu venituri medii inferioare, cum ar fi Filipine, asistentele medicale și lucrătorii în îngrijire constituie un „export” major al statului și cea mai mare sursă de valută străină din țara lor.

Această economie politică de îngrijire transnațională reflectă și consolidează o acumulare de schimbări și crize care afectează inegalitățile sociale, pe cele economice și pe cele geopolitice. În primul rând, este vorba despre creșterea globală a implicării femeilor pe piața muncii. În țările dezvoltate, acest lucru este marcat de o deplasare de la modelul „bărbatului

întreținător al familiei” la cel care presupune că toți adulții, bărbați și femei, au acces la o formă de muncă remunerată. În regiunile mai sărace ale lumii, distrugerea economiilor locale, șomajul și sărăcia au determinat femeile să-și asume un rol mai important în întreținerea familiei.

> Dinamica schimbării nevoilor de îngrijire

În statele bunăstării care sunt dezvoltate, îngrijirea a devenit o preocupare centrală socială, politică și fiscală, pe măsură ce societățile înregistrează o îmbătrânire a populației și o fertilitate în scădere, crescând astfel numărul celor care au nevoie de sprijin. Cu toate acestea, acești indicatori ai unei crize de îngrijire nu sunt mai puțin presanți în țările în curs de dezvoltare, unde, în situațiile extreme – pentru diferite țări experiența aceasta ia forme diferite – în Africa, SIDA, boli

cronice, dezastre naturale și o rată ridicată a dependenței economice a copiilor pun o povară enormă asupra femeilor din partea cărora se așteaptă să se implice în activități de îngrijire și să obțină un venit, însă cu un sprijin scăzut din partea infrastructurii. Migrația, adesea în muncă domestică și de îngrijire, este o modalitate prin care femeile pot găsi oportunități de câștig, deși acest lucru intensifică responsabilitățile de îngrijire ale celor lăsați în urmă.

În același timp, statele dezvoltate își reduc cheltuielile sociale și caută modalități rentabile de a-și satisface nevoile de îngrijire. Piața privată a devenit din ce în ce mai mult o trăsătură centrală a îngrijirii, chiar și în acele state ale bunăstării cu investiții publice ridicate în îngrijire, cum ar fi Suedia. Aceasta implică contractarea serviciilor sectorului privat de către statul sau autoritatea locală și oferirea către familii, persoane cu handicap și persoane în vârstă de credite fiscale, vouchere sau beneficii care să le ajute să plătească pentru asistența obținută de pe piața forței de muncă din domeniul îngrijirii. În cazul în care acest lucru este nereglementat sau slab reglementat și, mai ales în ceea ce privește munca în gospodăriile particulare, cei care au cea mai mică putere de negociere ajung să ofere serviciile de îngrijire: femeile din clasa muncitoare locală, migranții din zonele rurale (ca în China) și din ce în ce mai multe lucrătoare migrante transnaționale. Acestea sunt deseori supracalificate – în Uniunea Europeană, migranții sunt de două ori mai susceptibili de a fi supracalificați, comparativ cu omologii lor autohtoni. Cu mai puține drepturi cetățenești când vine vorba de locuință și protecția socială, aceștia ajung mai degrabă să performeze sarcini precare, mai slab plătite și muncă la domiciliu.

Cu toate acestea, acest fenomen relativ nou este suprapus peste inegalitățile istorice, adică

devalorizarea continuă a muncii de îngrijire, văzută ca muncă „necalificată” a femeilor, combinată cu o vasalitate rasistă persistentă în care femeile etnice minoritare au fost în mod tradițional recrutate în mod privat sau de către statele bunăstării pentru munca de îngrijire și cea casnică. În timp ce problemele de echilibru între viața profesională și viața privată cu care se confruntă multe femei pot fi rezolvate prin externalizarea îngrijirii și folosirea femeilor din clasele sau țările mai sărace, acestea nu modifică aproape deloc divizările persistente de gen din cadrul muncii în gospodărie.

> Intersecția îngrijirii cu alte crize globale

Mișcarea transnațională a muncii de îngrijire se intersectează cu alte crize globale. În primul rând, efectele austerității, ca urmare a crizei financiare globale, au intensificat căutarea de către state a unor servicii de îngrijire mai eficiente din punctul de vedere al costurilor. În Spania, unde două treimi din lucrătorii din sectorul de îngrijire sunt migranți, efectul austerității asupra reducerii veniturilor gospodăriilor a dus la o scădere a numărului de ore și a salariilor lucrătorilor migranți. Valoarea remitențelor a fost înjumătățită. În al doilea rând, dependența țărilor cu venituri mari de lucrătorii migranți coexistă cu o creștere a xenofobiei anti-imigrație. Dezbaterile politice privind criza refugiaților modelează schimbările în politicile de imigrare care afectează acest tip de lucrători. Aceste politici devin tot mai restrictive nu numai față de muncitorii „necalificați” (în care se încadrează și lucrătorii care oferă servicii de îngrijire), ci și de limitarea eligibilității migranților la prestarea de servicii sociale de bază. Multe dintre dezbaterile politice au pus suveranitatea statului și costurile economice în opoziție față de drepturilor omului și de umanitarism. Într-adevăr, într-un sens

polanyian, toate aceste crize – financiare, de îngrijire, și cele care se confruntă cu migranți și refugiați – fac ca subiecții lor să fie priviți ca mărfuri fictive și pun în pericol securitatea, solidaritatea și sustenabilitate.

Ce este de făcut? Activismul politic transnațional și internațional al organizațiilor muncitorilor casnici a condus în 2011 la elaborarea Convenției Organizației Internaționale a Muncii privind drepturile lucrătorilor casnici. Alte strategii globale au inclus adoptarea de către Organizația Mondială a Sănătății în 2010 a unui cod etic pe care țările să-l folosească pentru recrutarea de lucrători migranți din domeniul sănătății. Acestea sunt importante, dar problema muncii de îngrijire practicate de migranți trebuie să depășească acest aspect. Îngrijirea și migrația sunt aspecte legate de drepturile omului și de sustenabilitate. Libera circulație, drepturile cetățenești, precum și ospitalitatea pe care o primesc cei care fug de violență sunt esențiale. Îngrijirea necesită recunoașterea faptului că există un drept fundamental al omului de a primi și de a oferi îngrijire. Logica predominantă a procesului de elaborare a politicilor se concentrează pe productivitate, pe facilitarea piețelor și pe atragerea femeilor pe piața muncii, acolo unde trebuie ca nevoia de îngrijire să se organizeze în jurul muncii plătite. O perspectivă pe termen lung necesită ca îngrijirea să fie centrală pentru strategiile de justiție socială globală, să fie recunoscută ca un bun social colectiv și, la fel ca munca migranților, să reprezinte un punct central pentru economiile naționale și globale, pentru bunăstarea, interdependența și sustenabilitatea umană. ■

Adresă de corespondență: Fiona Williams
<F.Williams@leeds.ac.uk>

> Stabilirea standardelor de muncă decentă pentru lucrătorii domestici de către OIM

de **Adelle Blackett**, Universitatea McGill, Canada

La sfârșitul lui martie 2009, am primit un telefon urgent de la agenția specializată pe probleme de muncă a ONU, Organizația Internațională a Muncii (OIM). Spre surprinderea multora, Structura de Conducere a OIM adoptase de curând o rezoluție prin care cerea să se pregătească negocierea unui nou tratat internațional pentru munca decentă a lucrătorilor casnici. Mi s-a cerut să particip ca expert-șef al OIM, ca parte a procesului de a face munca domestică mai vizibilă.

> „Invizibilitatea” muncii domestice

Ca oameni care au grijă de alții, lucrătorii casnici sunt obișnuiți să nu fie foarte vizibili și nici foarte auziți. Relatările istorice ne amintesc de legătura dintre sclavia domestică și servitutea colonială, precum și de vestigiile persistente pe care le întâlnim în „cunoașterea comună”

a relației bazată pe status ce se stabilea între stăpân și servitor. Numeroasele relatări sociologice tulburătoare asupra muncii domestice în state post-coloniale sau post-apartheid evidențiază cum lucrătorii casnici rămân „invizibili” chiar și când îndeplinesc munca grea și murdară asociată cu reproducerea socială. Literatura din domeniul economiei politice subliniază măsura în care lucrătorii casnici - adesea foarte educați și cu responsabilități de îngrijire proprii - părăsesc familia și casa să călătorească în străinătate pentru a oferi servicii de îngrijire. Literatura subliniază magnitudinea amețitoare cu care această muncă transnațională și tradițional feminizată rămâne subevaluată economic și social.

OIM consideră că sunt cel puțin 67 milioane femei și bărbați în munca domestică; una din fiecare 25 femei din întreaga lume este muncitoare domestică. Contribuțiile lucrătorilor

Comitetul de conferință al OIM pentru Convenția Nr. 189, 2011.

casnici în economia globală sunt subevaluate, în ciuda unei creșteri a cererii de îngrijire privată. Unii vorbesc de lanțuri de îngrijire globale. Rhacel Parreñas se referă, în schimb, la extracția de resurse de îngrijire, remarcând că țările de proveniență din Sudul Global furnizează lucrători subvenționați, deseori bine educați către Nordul Global, lucru ce permite ulterior Nordului Global să își construiască piețele pe spatele migranților din Sudul Global. Mișcarea transfrontalieră a lucrătorilor casnici este o strategie bazată pe remitențe, asociată cu o abordare neoliberală a dezvoltării economice, ancorată în migrația temporară.

Lucrătorii casnici au cerut recunoaștere în ceea ce privește stabilirea standardelor internaționale. Ei se organizau

Comitetul de conferință al OIM pentru Convenția Nr. 189, 2011.

regional de decenii și s-au coagulat într-o rețea transnațională a federațiilor sindicale pentru a-și apăra drepturile. Organizația Internațională a Muncii a fost fondată acum aproape un secol, în 1919, ca o instituție tripartită reprezentând muncitorii și angajatorii laolaltă cu guvernele. Primele cuvinte ale constituției sale arată că „pacea universală și de durată poate fi atinsă doar dacă se bazează pe justiție socială” și, în 1944, Declarația de la Philadelphia a adăugat că „munca nu este o marfă”. În ciuda apelurilor urgente de a adopta un instrument pentru lucrătorii domestici încă din 1936, stabilirea standardelor pentru munca decentă a lucrătorilor casnici a așteptat până când stabilirea standardelor nu a mai fost la modă în cadrul OIM. Mizele adoptării unui nou standard erau mari.

> Reglementarea muncii decente pentru lucrătorii domestici

Legile muncii convenționale sunt supuse unor provocări, atât sub măsurile austerității neoliberale, cât și sub aspectul trasării frontierelor care exclud lucrătorii din ce în ce mai marginalizați din economia informală. Munca decentă pentru lucrătorii casnici a fost un exercițiu pentru a recunoaște, dar și a schimba limitele legilor muncii. Am formulat Raportul pe tema Dreptului și Practicii pentru OIM dintr-o postură critică, în timp ce am proiectat strategic un discurs asupra drepturilor care să încurajeze incluziunea: adică lucrătorii casnici își câștigau dreptul de a fi incluși în legislația muncii. Revendicarea a fost semnificativă, întrucât Convenția și Recomandarea nu au fost menite să reprezinte doar

un instrument simbolic sau o „cartă” abstractă a drepturilor: ele au fost detaliate și comprehensive.

Reprezentând o schimbare de la abordările tradiționale cu privire la transplantările legale despre care se crede că vor radia din Nordul Global spre restul lumii, instrumentele construite pe experimente de reglementare au izvorât în mare parte dinspre țări ale Sudului Global, precum Africa de Sud și Uruguay, alături de țări precum Franța. Standardele erau menite să lărgescă noțiunea de muncă decentă pe care OIM o promova încă de când a oferit „muncă decentă pentru toți” în 1999. Sub imperiul Convenției nr. 189 și al Recomandării nr. 201, munca decentă a ajuns să însemne condiții decente de muncă și multe altele. A recunoscut egalitatea în drepturi pentru toți lucrătorii casnici și libertatea de asociere și a extins protecția împotriva muncii forțate și a muncii copiilor. A inclus accesul la protecție socială, cuprinzând concediul de maternitate, siguranța și sănătatea în muncă și protecții pentru securitatea socială – chiar dacă există un grad de realism când se recunoaște că acestea trebuie să fie furnizate progresiv. Dar era încă ceva mai mult. Au fost luate măsuri pentru a asigura existența activă a mecanismelor pentru inspecție și rezolvarea disputelor. Munca decentă a ajuns să însemne și că o atenție specială era necesară în ceea ce privește axa problematică a migrației, pentru a ține în frâu practicile de exploatare.

Convenția nr. 189 și Recomandarea nr. 201, care a însoțit-o și a suplimentat-o, nu urmăresc nimic altceva decât

să schimbe cadrul legal care guvernează munca domestică, din unul care consacră subordonarea în unul care elimină puterea asimetrică. Ele au fost parte din construcția unei ordini legale transnaționale alternative, anti-hegemonice și transgresive și au permis ca ambele să se aplaneze și să fie difuzate.

Acest proces nu elimină riscurile. Mă tem, în particular, că cei care reglementează munca domestică vor continua perpetuarea spațială a subordonării și servitutii prin - și nu în ciuda - inițiativelor de reformă a legislației muncii, ca urmare a noilor standarde internaționale, pe măsură ce abordările neoliberale față de așa-zisa economie a serviciilor terțiare proliferază și sunt întruchipate de femeile marginalizate și discriminate din punct de vedere rasial. Totuși, este de remarcat faptul că 25 de țări din Sudul Global și Nordul Global au ratificat Convenția nr. 189 în mai puțin de șapte ani de când noile standarde au fost adoptate. Este, de asemenea, semnificativ că au început să se dezvolte comunități de învățare care și-au exprimat dorința de a împărtăși experiențe și de a promova munca decentă pentru lucrătorii casnici, prin forme de solidaritate internațională. Este esențial de amintit faptul că lucrătorii casnici s-au mobilizat și continuă să insiste că în munca decentă pentru lucrătorii casnici nu există „nimic pentru noi fără noi”. ■

Adresă de corespondență: Adelle Blackett
<adelle.blackett@mcgill.ca>

> Istории intersecționale ale organizării lucrătorilor casnici

de **Chris Tilly**, Universitatea din California, Los Angeles, SUA și membru al Comitetelor de Cercetare ale ISA pentru Sociologia Muncii (RC30), pentru Mișcările Sindicale (RC44), pentru Mișcările Sociale și ale Claselor Sociale (RC47), **Georgina Rojas**, Centrul de Cercetări și Studii Superioare în Antropologie Socială (CIESAS), Mexic și **Nik Theodore**, Universitatea din Illinois din Chicago, SUA

Alianța Națională pentru Lucrătorii Casnici (NDWA), decembrie 2015. Fotografie: NDWA.

Cercetarea pe tema organizării lucrătorilor informal a avansat de la simpla demonstrație că lucrătorii angajați informal se pot organiza cu succes spre a analiza cum obțin succese aceste organizații. Deși numeroase studii de caz examinează mobilizarea muncitorilor informal într-un singur sector dintr-o singură țară dintr-o singură perioadă istorică (și deseori dintr-o singură organizație), puține studii au încercat să unească

comparațiile transnaționale și istorice pentru a explica formele, strategiile și gradele de reușită ale mișcărilor muncitorilor informal.

Există un potențial imens pentru analize transnaționale și istorice pentru a clarifica cum funcționează organizațiile muncitorilor informal. Analiza noastră comparativă asupra organizării lucrătorilor casnici în Mexic și în Statele Unite privește atât de-a lungul istoriei, cât și la nivel transnațional – cu siguranță, un

set complex de comparații. Acest articol sintetizează o parte din munca noastră în progres. Pentru a teoretiza acțiunile acestor organizații de muncitori, ne-am bazat pe analizele de intersecționalitate în mișcări sociale ale Normei Alarcón și ale lui Jennifer Chun, printre alții, întrucât lucrătorii casnici (de aici înainte LC) sunt caracterizați de identități multiple și subordonate: ca femei, ca lucrători cu statut inferior, ca membri ai grupurilor rasiale și etnice marginalizate. În plus, am făcut apel la literatură despre

>>

Alianța Națională pentru Lucrătorii Casnici (NDWA): Pelerinaj la Papă, septembrie 2015.
Fotografie: NDWA.

multiple mișcări sociale de bază, inclusiv care analizează mobilizarea resurselor, structuri de oportunitate politică, identitate și organizare.

Trei fluxuri de activism caracterizează evoluția traiectoriilor organizării și susținerii în cele două țări. Primele două fluxuri sunt construite pe identitatea intersecțională a „femeii muncitoare”. Unul dintre fluxuri a mobilizat elitele feministe muncitoare; celălalt constă în sindicate. Cel de-al treilea flux, pe care îl numim „noile mișcări sociale”, este compus din diverse mișcări inovatoare, construite în jurul identităților de femei, membri ai grupurilor etnice sau migranți (niciuna dintre acestea fiind, de fapt, „noi” identități). Istoria pe care o rememorăm aici se bazează pe multiple surse, inclusiv cea mai recentă vizită de teren a noastră, dar se sprijină masiv pe cercetarea istorică a lui Mary Goldsmith în Mexic și pe cea întreprinsă de Premilla Nadasen și Eileen Boris în Statele Unite.

> Comparând istoriile mexicane și americane

În Mexic, un prim val de activism, aproximativ între 1900 și 1950, a fost inițial propulsat de elitele

feministe având legături cu mișcarea revoluționară și, mai târziu, cu Partidul Revoluției Instituționale (PRI) care a guvernat o lungă perioadă. Lucrătorii casnici s-au alăturat mai târziu, organizând zeci de sindicate (legate de PRI) între anii '20 și anii '40. Evoluțiile din Statele Unite în aceeași perioadă au fost similare, însă nu la fel de durabile: elitele feministe muncitoare au desfășurat campanii de susținere a drepturilor lucrătorilor casnici între anii '20 și anii '40 și din nou în anii '60. La fel ca surorile lor din Mexic, muncitoarele la domiciliu din SUA au organizat sindicate în perioada 1930-1940, în acest caz sub auspiciile Congresului Organizațiilor Industriale.

Începând cu anii '70, noile mișcări sociale au jucat un rol extrem de proeminent într-o manieră care a implicat o serie de rupturi cu trecutul. În Mexic, noi asociații ale LC au fost formate cu sprijin din partea organizațiilor teologice de liberare și a intelectualilor feminiști neconectați cu și, de multe ori, critici față de PRI. Acestea au subliniat identitățile migrante și indigene (intra-naționale) disproporționate ale muncitorilor casnici din Mexic. În SUA, controlul exercitat de Comitetul Național de Angajare la nivel de Gospodărie, un

vector de diseminare pentru elitele feministe muncitoare care a funcționat intermitent încă din anii '20, a fost preluat de Edith Barksdale-Sloan în 1972. Barksdale-Sloan, o feministă de culoare care și-a unit cauza cu cea a Mișcării pentru Drepturile Civile ale Afro-Americanilor, a sprijinit formarea a zeci de organizații locale de lucrătoare casnice de culoare, organizații care au proliferat la începutul anilor '70, dar apoi au intrat în declin. În anii '90, activiștii americani pentru drepturile imigranților și feministele de culoare au răspuns schimbării demografice a muncii la domiciliu de la afro-americani la femei imigrante prin organizarea de noi asociații localizate în principal în comunități de imigranți și care au culminat prin formarea Alianței Naționale pentru Lucrătorii Casnici în anii 2000.

Dar sindicatele LC s-au bucurat și de o renaștere în ambele țări, alimentată de o parte din energia noii mișcări sociale. În SUA, profitând de schimbările din legislația statelor care au afectat un număr mare de lucrători din domeniul îngrijirii la domiciliu, finanțați din bani publici, și care furnizau servicii pentru persoane în vârstă sau cu dizabilități, sindicate progresive din sectorul public, cu rădăcini în comunitățile de culoare și de femei, au organizat sindicate ale muncii de

îngrijire la domiciliu în diverse state foarte populate începând cu anii '80. În Mexic, cea mai mare și cea mai influentă asociație a lucrătorilor la domiciliu, Centrul pentru Sprijin și Pregătire a Angajaților din Gospodării (n.tr. acronimul în limba spaniolă – CACEH) a format un sindicat, Uniunea Națională a Bărbaților și Femeilor care sunt Lucrători Casnici (n.tr. acronimul în limba spaniolă – SINACTRAHO) în 2015 – primul sindicat al lucrătorilor casnici activ din 1940 – profitând de o oportunitate politică în Mexico City, care are jurisdicție separată în Mexic. Liderul principal al CACEH și SINACTRAHO, Marcelina Bautista, întrupează, într-un anumit fel, întreaga evoluție a mișcării mexicane a LC. O migrantă din săracul stat Oaxaca, locuit în majoritate de populație indigenă, ea a devenit activă într-un grup organizat de teologie a liberării, apoi a lucrat cu activiști feminisți din clasa de mijloc, s-a desprins pentru a forma o asociație condusă de muncitori și apoi, din nou sub mentoratul muncitorimii feministe din clasa de mijloc, a pus bazele unui sindicat.

> Implementând subiectivitatea

De-a lungul timpului, în cadrul celor trei fluxuri organizaționale și, într-o anumită măsură, în cadrul

fiecăruia dintre ele, organizațiile din SUA și Mexic au evidențiat diferite aspecte ale identităților intersecționale ale lucrătorilor la domiciliu, pentru a mobiliza noi baze și a forma alianțe cu mediul extern. Identitățile care au fost combinate intersecțional pentru a susține organizarea LC de-a lungul acestor fluxuri au fost – fără a implica un parcurs evoluționist – mai întâi ca *femei*, apoi ca *muncitori* și, în al treilea rând, ca *minorități marginalizate și discriminate din punct de vedere rasial*. Mișcările au lansat ceea ce Chela Sandoval numește „subiectivitatea tactică”, accesând multiple axe de mobilizare, structuri și alianțe prin modalități care se adaptează la configurațiile schimbătoare ale puterii. Progresele lor au fost întărite de schimbările în structurile de oportunitate politică, ceea ce, în schimb, a permis organizațiilor lucrătorilor casnici să se bucure nu doar de recunoaștere publică și de sprijinul reprezentanților cheie ai societății civile, dar și de o prezență în creștere, la nivel național, în cercurile de elaborare a politicilor publice. Pentru lucrătorii la domiciliu din aceste țări, identitățile intersecționale au fost fundamentale atât pentru a atrage membri, pentru a construi o unitate organizațională și pentru a formula strategii de succes. ■

Adrese de corespondență:

Chris Tilly

<tilly@ucla.edu>

Georgina Rojas

<georgina@ciesas.edu.mx>

Nik Theodore

<theodore@uic.edu>

> Administrarea la nivel global a muncii casnice plătite

de **Sabrina Marchetti**, Universitatea Ca' Foscari din Veneția, Italia

In 16 iunie 2011, la Geneva, în mijlocul uralelor a numeroși lucrători casnici reuniți din toate colțurile lumii, Organizația Internațională a Muncii (OIM) a trecut Convenția nr. 189 „privind condiții decente de lucru pentru lucrătorii casnici”, precum și Recomandarea aferentă, nr 201. Acest fapt a constituit un succes răsunător în comparație cu tradiționala lipsă a oricărei forme de reglementare în ceea ce privește persoanele aflate în câmpul muncii, în diverse contexte sociale, de obicei aparținând grupurilor celor mai paupere și stigmatizate din punct de vedere social (copii și femei sărace, migranți fără documente, minorități etnice etc.). În mai multe țări, munca domestică nu este recunoscută ca fiind „muncă”, drept urmare este exclusă orice formă de protecție. Lucrătorii casnici sunt adesea privați de plată monetizată, fiind recompensați doar cu mâncare sau adăpost. De asemenea, în țările unde munca domestică este reglementată prin legislație a muncii, prevederile diferă semnificativ de cele referitoare la alte locuri de muncă, stipulând o remunerație mai redusă și un nivel mai scăzut de protecție socială.

Cu toate acestea, în ultimii ani, s-a putut constata o dezvoltare graduală a ceea ce poate fi considerată „administrare la nivel global a muncii casnice plătite”: un cadru pluristratificat, eterogen, destinat îmbunătățirii

Acest proiect a primit finanțare de la Consiliul European pentru Cercetare (CEC) în cadrul programului de cercetare și inovare al Uniunii Europene Orizont 2020. (acord de finanțare Număr - 678783 - DomEQUAL)

drepturilor lucrătorilor casnici, cu ajutorul sprijinului oferit de diverse tipuri de actori locali sau globali. În tot acest proces, statutul lucrătorilor casnici remunerați-condiția lor precară, dar și discriminarea de care au parte în variate colțuri ale lumii – a început să fie perceput ca o problemă globală, a cărei gestionare este o provocare ce depășește granițele naționale. De fapt, din punct de vedere instituțional, nu numai OIM, dar și Națiunile Unite, Organizația Internațională de Migrație, Forumul Global legat de Migrație și Dezvoltare, Agenția Europeană a Drepturilor Fundamentale, Comisia Națiunilor Unite despre Statutul Femeilor, dar și mai multe sindicate internaționale au început să întreprindă diverse acțiuni pentru a promova drepturile lucrătorilor casnici. În același timp, înființarea Federației Internaționale a Lucrătorilor Casnici (IDWF) în Montevideo, în 2012, a relevat extinderea la nivel global a mișcării construite în vederea creării de noi

conexiuni între organizații naționale și internaționale compuse din lucrători casnici.

În acest caz, este important să luăm în calcul impactul avut de C189 (n.tr. Convenția nr. 189) asupra campaniilor privind drepturile lucrătorilor la domiciliu din diferite contexte naționale. În fapt, atunci când există o apropiere de specificitățile fiecărei țări, comportamentul în cazul mișcărilor sociale, al statelor și al organizațiilor internaționale se modifică în relație cu problematica semnalată, relevând diferențe importante. De asemenea, se poate constata o antiteză între modurile în care statul și organizațiile non-statale se poziționează în raport cu problema, evidențiind dependența față de context a drepturilor lucrătorilor casnici, acest fapt putând chiar condiționa actorii locali să reacționeze la C189 în funcție de context. Acest aspect ridică întrebări precum: cum reacționează diverșii actori locali la

„statutul lucrătorilor casnici remunerați a început să fie perceput ca o problemă globală, a cărei gestionare este o provocare ce depășește granițele naționale”

C189 ca fiind o măsură de „guvernare globală” pentru drepturile muncitorilor casnici? Ce rol joacă statul în tot acest proces? Cum sunt legate toate aceste procese de o transformare politică și socială mai amplă ce are loc la nivel național și regional?

Ca mod exemplar de a răspunde la aceste întrebări, pe baza datelor disponibile cercetătorilor din cadrul proiectului [DomEQUAL](#), iau în considerare cazurile Indiei și al Ecuadorului, care reflectă exemple contrastante ale modului în care actorii (statali sau non-statali) au ținut cont de C189 ca de o oportunitate de a se mobiliza pentru drepturile lucrătorilor casnici.

La nivel de țară, Ecuador și India au arătat două atitudini contrare: guvernul din Ecuador a promovat intens drepturile persoanelor aflate în situația de a fi lucrători casnici prin intermediul unor reforme socio-economice, în timp ce statul indian a fost refractar când a fost vorba de modificarea agendei politice, în ciuda presiunii societății civile. Aceste diferențe naționale conturează modalități foarte diferite de a promova campaniile de susținere a drepturilor lucrătorilor casnici, rezultând de aici roluri, scopuri și definiții diferite pentru actorii sociali principali.

Diferențele dintre India și Ecuador reflectă, de asemenea, și diferențele existente între amplasarea lor geografică. Cazul Ecuadorului

reflectă tendința din zona Americii Latine din timpul guvernelor de stângă din Brazilia, Bolivia, Ecuador și Venezuela de a îmbunătăți condițiile grupurilor sociale vulnerabile, printre acestea regăsindu-se și femeile care se află pe piața muncii la domiciliu. Pare să fie un efect de imitare acolo, în Caraibe și în America Latină fiind adoptate măsuri de protecție socială într-un timp relativ scurt. În prezent, regiunea are printre cele mai mari concentrații de ratificări, cu cel puțin 14 semnături până la acest moment. Cazul Indiei este, în schimb, contextualizat într-o regiune în care, spre deosebire de America Latină, mult mai puține reforme au fost adoptate pentru a îmbunătăți drepturile omului în general, și ale femeilor și migranților, în special. În Asia, doar statul Filipine a ratificat C189 până în prezent. Acest lucru are un impact negativ asupra drepturilor lucrătorilor casnici.

Ținând cont de toate aceste argumente, India și Ecuador prezintă de asemenea și trenduri diferite în ceea ce privește subiectul deținerii rolului de „actor în funcție”, adică acel actor care a promovat noi progrese normative și legale cu privire la drepturile lucrătorilor casnici. În timp ce Ecuadorul a reprezentat națiunea ce a promovat un nou context normativ, nu același lucru se poate spune și despre India, acolo unde legislația există doar la nivel anumitor state (spre exemplu, în Kerala); pentru restul țării, însă, OIM reprezintă principalul actor care promovează protecția

legală a lucrătorilor casnici. În India, argumentez eu, statul național ar putea fi descris drept un opozant în acest domeniu.

În concluzie, putem să formulăm ipoteza că, în aceste două țări, diferențele de interacțiune au fost mobilizate în jurul unor idei diferite: îmbunătățirea drepturilor lucrătorilor casnici în India, spre deosebire de îmbunătățiri specifice ale condițiilor lor de muncă, în Ecuador. Aceste două configurații ale scopului campaniei corespund diferitelor tipuri de actori care, alături de organizațiile de lucrători la domiciliu, sprijină și promovează campania. Dat fiind cadrul foarte larg al campaniei din India, a fost dificilă identificarea actorilor relevanți care să contribuie la egalitatea și la respectarea drepturilor omului și care să nu fi aderat la campania de sprijinire a lucrătorilor casnici. Acest lucru nu s-a petrecut și în Ecuador, cu toate că factorii de decizie din sfera mișcării feministe tradiționale, a mișcărilor indigene și a mișcărilor muncitorești au fost mult mai refractari în a se alătura campaniei, considerând că este fundamental diferită de propriile lor scopuri. ■

Adresa de corespondență: Sabrina Marchetti
<sabrina.marchetti@unive.it>

> Masculinitate și calitatea de fi tată:

Partenerii rămași acasă ai femeilor migrante

de **Helma Lutz**, Universitatea Goethe, Fraankfurt, Germania; membru ISA din 1990, membru în Comitetele de Cercetare ISA privind Rasismul, Naționalismul, Caracterul Indigen și Etnicitatea (RCO5), Femeile în Societate (RC32) și Biografie și Societate (RC38), președinte ales (2018-22) al RCO5

| *Negociind performările de îngrijire?*

Pe parcursul ultimilor 15 ani, cercetările s-au concentrat pe consecințele migrației femeilor asupra familiilor lor, în special asupra copiilor care nu își însoțesc mamele după migrație; cu toate acestea, experiențele și practicile partenerilor rămași acasă au fost foarte puțin documentate. În prezentul studiu legat de femeile ce migrează din Europa de Est pentru a ocupa locuri de muncă în sectorul de îngrijire, analizăm practicile taților care au rămas acasă, dar și experiențele acestora ca părinte singur, în contextul post-socialist, unde bărbații - spre deosebire de deceniile trecute - sunt acum încurajați să exercite mai degrabă o masculinitate de întreținător de familie.

Pe parcursul evoluției pieței de la modelul socialist la cel al pieței libere de desfacere în majoritatea statelor din Europa de Est, plasele de siguranță oferite de către stat au început să se reducă considerabil. Milioane de oameni și-au pierdut locurile de muncă, acest lucru fiind una dintre consecințele reformelor din sistemul economic. Schimbările economice au inclus de asemenea și abolirea intervenției statului în sectorul de îngrijire: numeroase grădinițe și școli au fost închise sau privatizate. Odată cu adoptarea noului sistem politic a venit și respingerea „matriarhatului socialist” și reintroducerea masculinității tradiționale,

>>

hegemonice, bazate pe ideea partenerului de gen masculin ca singur aducător de venit. Sub presiunea economică, acest ideal a devenit dificil de pus în practică, iar masele impresionante de bărbați care au migrat pot fi analizate din perspectiva standardelor acestui tip de masculinitate. În același timp, femeile – multe dintre acestea mame – au început să migreze în număr și mai mare, lucru care pare să vină în continuarea identității lor anterioare de co-aducător de venit. În acest caz, cum resimt acești soți/ parteneri absența soțiilor? Sunt acești tați supuși fricii de a-și pierde masculinitatea hegemonică? Cum se desfășoară activitățile zilnice de îngrijire din familie?

> Tipuri de tați rămași acasă

Studiul descrie trei tipuri de practici de îngrijire ale taților rămași acasă: „părintele singur”, „tatăl autoritar” și „tatăl implicat”. Costică face parte din prima categorie amintită, aceea a părintelui singur. Costică este un fermier bine educat din Moldova, care are grijă de cei trei copii ai săi. Soția sa și-a lăsat acum mulți ani familia în urmă, când a lucrat în Italia fără forme legale ca muncitor în domeniul serviciilor de îngrijire, având grijă de o familie. Toți cei trei copii sunt implicați în muncile domestice de la fermă și din gospodărie; tatăl este cel care împarte sarcinile și se asigură că acestea sunt repartizate în mod echitabil, iar școala nu este neglijată de copii. Acesta nu pune la îndoială nevoia de a-și îngriji copiii, însă recunoaște că uneori se simte incapabil să acorde copiilor îngrijirea pe care le-ar fi acordat-o mama lor. Tatăl se simte vinovat că - așa cum declară, le răpește copilăria copiilor săi. El compară modul său de a fi părinte cu o copie de carton a priceperii soției sale, scoțându-și la iveală lipsurile.

Al doilea tip este cel al tatălui autoritar, acest tip fiind mult mai răspândit decât tipul tatălui singur. Tatăl ucrainean, Sergij, fost profesor, își conduce propria afacere în timp ce soția sa este plecată în Polonia ca lucrător casnic. Acesta delegă sarcinile de îngrijire a copiilor mai degrabă socrilor săi și, parțial, chiar și copiilor, mândrindu-se că reușește astfel să se sustragă de la sarcinile

casnice. Se descrie pe sine ca fiind un expert în a manageria activitatea din casă în lipsa soției sale, făcând acest lucru prin atribuirea de sarcini membrilor familiei, fiind, așa cum se descrie, un „adevărat comandant al trupelor”. Imediat cum soția sa va reveni în țară, activitățile din gospodărie și îngrijirea copiilor vor fi efectuate doar de către aceasta. Tipul său de masculinitate este în concordanță cu distribuția genizată a rolurilor aferente masculinității hegemonice.

Cel de-al treilea tip este cel al părintelui implicat, foarte rar întâlnit în eșantion, cazul lui Pawel, un tehnician polonez care are grijă de fiul său de cinci ani, în timp ce soția sa lucrează (sezonier) ca îngrijitoare în Germania. Asemenea majorității bărbaților aflați în această situație, el și-a păstrat slujba de supraveghetor într-o fabrică de mașini, unde lucrează în ture de zi și de noapte. Pawel depune foarte mult efort să aibă grijă de gospodărie și să își ducă la bun sfârșit îndatoririle casnice și de îngrijire; așa cum declară chiar el, acesta este dornic să se descurce singur. În calitate de tată implicat, se mândrește cu abilitățile sale de a-și crește copilul și de a face față cerințelor de la locul de muncă - incluzând toate complicațiile care sunt asociate de obicei statului de mamă singură.

> Negociind performările de îngrijire

Din aceste studii de caz, rezultă faptul că diferențele dintre practicile paterne existente între cele trei tipuri identificate au devenit evidente. Ceea ce au totuși în comun acești tați este faptul că insistă să aibă un loc de muncă plătit, și, deci, să atingă idealul de roluri specifice masculinității hegemonice, chiar și atunci când această posibilitate este erodată și deloc oportună. În timp ce Pawel îndeplinește și funcțiile rămase vacante ca urmare a plecării soției sale, faptul că i se atribuie activități considerate feminine nu pare să-l deranjeze, însă acest model intră în coliziune cu cerințele de la locul său de muncă, iar din acest punct de vedere poate fi considerat că aspectele de care se îngrijește echivalează cu dubla muncă de zi cu zi pe care

o fac mamele care lucrează. Sergij respinge orice încercare de negociere a rolurilor, încercând să păstreze aparența singurului aducător de venit din gospodărie, în ciuda faptului că realitatea este exact opusă.

Consider că practicile de a fi tată ale lui Pawel și Costică pot fi cu certitudine considerate ca fiind echivalente cerințelor pe care mamele trebuie să le îndeplinească – o idee derivată din practicile socialiste de egalizare a rolurilor domestice, atunci când acest aspect nu era doar un ideal, ci și o practică. Dat fiind curentul actual de idealizare a masculinității hegemonice, devine evident faptul că tații care rămân acasă n-au nicio șansă de a fi recunoscuți drept pionieri ai unei noi practici de a fi tați. În schimb, aceștia trebuie să se protejeze pe sine împotriva discreditării cauzate de experiența de a fi excluși și etichetați drept pământăi - iar, drept răspuns, ei nu pun sub îndoială actualul model hegemonic.

Având în vedere toate aceste aspecte, cazurile menționate ilustrează două aspecte ale migrației. Pe de-o parte, impactul emoțional și tensiunea prin care membrii familiilor trec în contextul fragmentării familiei. Tații care rămân acasă trebuie să negocieze acțiunile de îngrijire, nu doar cu partenerii lor, ci și cu comunitatea și societatea. Pentru că multe state din Europa Centrală și de Est consideră că migrația femeilor este o „absență temporară” și refuză să le recunoască contribuția economică, aceste țări de origine refuză să implementeze programe de sprijin pentru familiile rămase acasă. În aceeași măsură, beneficiarii îngrijirii din statele de destinație sunt adesea ignoranți cu privire la costurile emoționale și la trudele prin care trec muncitorii. Pe de altă parte, atunci când femeile devin aducătoare de venit, societățile de origine conștientizează faptul că absența acestora creează lacune și probleme de gen. Actualizarea și conferirea de putere calității de a fi tată, prin considerarea activității lor domestice ca fiind „demnă”, poate fi un răspuns adecvat al țărilor de origine; un răspuns ce, deocamdată, se lasă așteptat. ■

Adresa de corespondență:
Helma Lutz <lutz@soz.uni-frankfurt.de>

> Singapore, un loc minunat pentru a crește copii... pentru cine?

de **Youyenn Teo**, Universitatea Tehnologică Nanyang din Singapore, membră a Comitetelor de Cercetare ISA privind Sărăcia, Bunăstarea Socială și Politicilor Sociale (RC19) și Femeile în Societate (RC32)

Contrastul realităților în Singapore.

In ultimii ani, problema „armoniei dintre viața personală și viața profesională” a ajuns în prim plan ca o problemă publică în Singapore. Statul singaporez a sporit sprijinul social pentru a permite părinților – în special mamelor – să echilibreze munca salarială cu îngrijirea copiilor. În același timp, programul pentru lucrătorii casnici străini, mult timp o componentă de bază a soluției statului pentru nevoile de îngrijire, continuă să crească fără încetare. În paralel cu sporirea atenției în sfera politicilor publice, a apărut o gamă largă de servicii comerciale orientate spre copii. Centrele de îngrijire a copiilor și grădinițele se laudă cu facilitățile oferite, cu raportul număr de profesori-număr de elevi, iar metodele pedagogice sunt proporționale cu nivelul de preț al serviciilor. Centrele de specialitate se adresează părinților care doresc ca copiii lor să-și petreacă timpul ocupându-se de pasiuni precum muzica, șahul, arta și artizanatul, dansul, scrima, artele marțiale, fotbalul, înotul, tenisul etc. „Centrele de școlarizare” comerciale, axate pe învățare,

se găsesc în fiecare mall de cartier; acestea joacă roluri centrale în programul zilnic al copiilor școlari. Deși aceste centre de „dezvoltare” și de școlarizare nu sunt încadrate drept centre de îngrijire, ele constituie componente importante ale infrastructurii de îngrijire, în măsura în care unii copii petrec aici multe ore din zi, de câteva ori pe săptămână.

Logistica deplasării între domiciliu, școală și centre este posibilă grație numărului mare de lucrători casnici migranți (în special din Filipine și din Indonezia), al căror loc de muncă include tocmai această mișcare zilnică a copiilor de la un loc la altul. Într-adevăr, în cartierul meu, în care trăiesc multe familii europene, americane și australiene, mamele comentează în mod deschis și cu regularitate cât de minunat este să crești copii în Singapore, spre deosebire de țările lor de origine. Două aspecte importante apar în discursul acestora despre cum stilul lor de viață nu ar putea fi reprodus acasă: în primul rând, există foarte multe

activități interesante disponibile pentru copii; în al doilea rând, ajutorul plătit pentru program de lucru cu normă întreagă este foarte accesibil. Remarcile lor scot în evidență acest lucru: familiile cu mijloace financiare, indiferent de naționalitățile lor și inclusiv cele din Singapore, consideră Singapore un loc excelent pentru a crește copii, deoarece au acces la serviciile Primei Lumi și servitutea Lumii a Treia.

În acest context al opțiunilor de îngrijire extinsă, posibilitățile disponibile pentru cei cu venituri mici din Singapore sunt complet diferite. Realitățile lor de zi cu zi sunt agitate, cu treburi casnice, obligații, îngrijirea copiilor, gătit și, uneori, munca în ture istovitoare ca gardieni, casieri în supermarket și personal de curățenie. Aceștia sunt stresați și neliniștiți în legătură cu lipsa banilor pentru cumpărarea alimentelor și plata utilităților. Copiii lor, spre deosebire de copiii din clasa mijlocie, sunt extrem de independenți: la opt ani pot găti orez și pot prăji ouă; pot merge la școală și să se întoarcă singuri; și chiar pot avea grijă de frații mai mici. Foarte important, părinții cu venituri mici vorbesc despre grijile pe care și le fac pentru copiii lor singuri acasă, fără nimic cu care să își ocupe timpul, sau în legătură cu pierderea slujbei atunci când se învoiesc deoarece copiii lor sunt bolnavi sau au vacanță, sau despre faptul că salariile lor sunt insuficiente pentru a-și plăti toate facturile.

După cum se dovedește, Singapore nu este un loc atât de bun pentru a crește copiii atunci când este vorba despre persoane cu venituri mici. Extinderea sprijinului social și opțiunile amănunțite disponibile pentru unii părinți-consumatori nu modelează viața oamenilor în aceleași moduri de-a lungul liniilor de clasă. Diferențele de clasă contează, iar un regim de muncă de îngrijire care pare să fie incredibil de „prietenos cu familia” pentru unii nu este deosebit de prietenos cu familia când vine vorba de alții.

În acest număr special, autorii arată nenumăratele moduri în care există suprapuneri constante și dezordonate între micropracticile individuale, intime ale persoanelor și familiilor, pe de o parte, și economie politică mai extinsă a îngrijirii, pe de altă parte. Și munca mea ilustrează modurile în care „alegerile” pe care le fac oamenii sunt influențate de *opțiunile* pe care le au la dispoziție. Opțiunile disponibile pentru familii sunt, în pofida extinderii sprijinului public, încă în mare măsură dependente de soluțiile pieței și de participarea la munca salarială formală. Acest lucru face

parte dintr-o poveste mai largă a manifestărilor specifice ale capitalismului neoliberal și a tendințelor statelor și societăților de a favoriza soluții individualizate și comerciale pentru satisfacerea nevoilor umane. În măsura în care aceste tendințe persistă, chiar în forme variate, în lumea contemporană, este important să punem accentul asupra modului în care aceste evoluții economice politice sunt deosebit de dăunătoare pentru persoanele din medii socio-economice reduse.

Extinderea nevoilor de îngrijire și îndeplinirea acestor nevoi prin soluții de piață, în general și, în special, prin lucrătorii migranți din îngrijire, sunt tendințe care persistă, în special în orașele mai bogate din lume. Trebuie să aplicăm o schemă largă asupra înțelegerii consecințelor acestor tendințe pentru a include oameni care nu fac parte din „lanțul global de îngrijire”, dar care au vieți în societăți profund prinse în lanț. Familiile cu venituri mici, într-un context în care, în ciuda expansiunii sociale, regimurile își păstrează principii importante individualiste și orientate spre piață și în care lucrătorii migranți preiau îngrijirea și munca gospodăriei, continuă să aibă nevoile ascunse, ignorate, trecute cu vederea. În aceste condiții, munca și îngrijirea implică dificultăți. De asemenea, factorii de decizie politică și, în același timp, oamenii de știință au ignorat faptul că o parte din munca de îngrijire efectuată pentru familiile cu venituri mai mari – de exemplu, transportul copiilor pentru diverse activități extrașcolare – cuprinde inegalități și în rândul copiilor.

În calitate de cercetători feministi și activiști care contestă politicile de stat, normele sociale și practicile corporatiste existente, trebuie să aducem tot timpul în vedere problema variațiilor și inegalităților de clasă. Pentru prea mulți dintre noi și pentru prea mult timp, aceasta nu a fost o prioritate. Avem nevoie de mai multă atenție asupra modurilor prin care politicile publice abordează în mod inegal nevoile femeilor; o critică susținută a regimurilor de muncă-îngrijire-migrație care neglijează munca reală care se petrece în gospodării; o gândire mai profundă asupra modurilor în care poate fi sprijinită munca domestică; o integrare mai bună a discuțiilor privind salariile scăzute și condițiile de muncă atunci când se abordează politicile la locul de muncă; și o viziune extinsă în gândirea cu privire la efectele muncii domestice plătite asupra politicilor publice și a bunăstării diferitelor grupuri din societate și de-a lungul lanțului global de îngrijire. ■

Adresă de corespondență: Youyenn Teo <vyteo@ntu.edu.sg>

> Recrutarea și pregătirea

migranților care sunt furnizori de servicii de îngrijire în Japonia

de **Pei-Chia Lan**, Universitatea Națională din Taiwan, Taiwan, membru al Comisiei de Cercetare ISA în domeniul Sociologiei Migrației (RC31)

Sesiune de formare pentru îngrijitori.
Fotografie a [Băncii Mondiale](#), CC BY-NC-ND 2.0.

In timp ce țările est-asiatice au recrutat la scară largă ajutoare domestice și îngrijitori din Asia de Sud-Est, Japonia a fost reticentă până de curând în ceea ce privește deschiderea granițelor. În 2014, premierul Shinzo Abe a propus o nouă politică pentru a crește participarea forței de muncă feminine, permițând accesul lucrătorilor străini care oferă servicii de îngrijire în șase arii metropolitane. Acești lucrători nu vor locui neapărat în aria de rezidență a gospodăriei unde vor lucra, ci vor fi angajați și supravegheați de niște agenții. Lucrătorii interesați trebuie să parcurgă un program de 400 de ore de pregătire

pentru a învăța limba japoneză, abilități specifice menajului dintr-o gospodărie, reguli de etichetă, inclusiv cum să se încline corespunzător. Un ofițer guvernamental a afirmat pentru *The Japan Times* (1 ianuarie 2017): „Există un mod foarte japonez de a face lucrurile. Nu ne permitem să ne lăsăm inundați de ei [i.e. muncitori care oferă servicii de îngrijire] cum se întâmplă în Hong Kong.”

Înainte de sosirea acestor migranți care sunt lucrători ce oferă servicii de îngrijire, Japonia a acceptat să primească drept candidați asistente acreditate (*Kangoshi*), precum

>>

și lucrători certificați (*Kaigo Fukushima*) începând cu anul 2008, pe baza înțelegerilor din Parteneriatul Economic (IPE) pe care l-au semnat cu Indonezia, Filipine și Vietnam. Urmând o logică similară, lucrătorii IPE nu au voie să lucreze pentru gospodării private. Ei sunt angajați de instituții medicale sau unități de îngrijire cu scopul de a furniza sprijin pentru vârstnici și pentru cei cu dizabilități.

Angajarea muncitorilor migranți care oferă servicii de îngrijire în Japonia oferă cercetătorilor o ocazie esențială de studiu pentru examinarea modului în care o societate negociază semnificațiile culturale și aranjamentele instituționale de îngrijire în procesul de producție a „lucrătorilor migranți ideali care oferă servicii de îngrijire”. Guvernul a fost foarte precaut la fiecare pas pe parcursul introducerii candidaților IPE, inclusiv în ceea ce privește controlul normelor de lucru, al recrutării realizate de la un stat la altul și al furnizării de programe de instruire la costuri ridicate. Deși acești candidați IPE sunt lucrători pricepuți cu experiență în asistența medicală, ei trebuie să urmeze un curs de formare condus de instituțiile din subordinea Corporației Japoneze Internaționale de Asistență Socială (CJIAS) și apoi să învețe și să lucreze într-un spital sau într-o unitate de îngrijire. Aceștia trebuie să promoveze examenele naționale pentru a deveni asistenți medicali recunoscuți sau îngrijitori certificați. Cei care trec examenele naționale sunt eligibili pentru viză reînnoibilă pe perioadă nedeterminată și rezidență permanentă în Japonia.

Curriculumul instruirii își dorește să depășească diferențele etnice și să atenueze alteritatea migranților. Beata Switek a denumit unitățile de îngrijire japoneze drept un mediu al „intimității culturale”, unde imitarea tradițiilor japoneze recreează o imagine distilată a trecutului, în care rezidenții vârstnici se simt confortabil în ciuda izolării lor sociale. Muncitorilor imigranți li se cere să adopte norme și practici interactive în concordanță cu cultura îngrijirii japoneze, care să le ofere seniorilor posibilitatea de a trăi un sentiment de intimitate culturală și demnitate personală deoarece primesc îngrijire de la persoane cu care nu sunt înrudite și de care nu sunt legate prin legături etnice.

O proporție substanțială din curriculum presupune predarea limbii japoneze - și nu doar a unui vocabular conversațional de bază, ci și a unor abilități avansate de citit și scris (391 de ore - în trainingul anterior plecării și 675 de ore în Japonia). Cel mai solicitant scop este competența în folosirea caracterelor chinezești (*Kanji*), deoarece specialiștii din domeniul medical din Japonia tind să folosească *Kanji* în locul scrierii fonetice în documentele medicale. Stăpânirea limbii japoneze este importantă nu doar în facilitarea comunicării și în înscrișuri, ci și pentru că vorbirea corespunzătoare a acestei limbi - cu formule de politețe (*Keiko*) - îi ajută pe îngrijitori să-și exprime respectul față de vârstnici.

Curriculumul subliniază percepția îngrijirii drept practică culturală și îi ajută pe candidații IPE să învețe despre aspectele culturale ale „muncii de îngrijire japoneze”. Instruirea cu privire la sensul cultural al „curățeniei” în Japonia îi ajută să înțeleagă de ce îmbăierea în cadă și nu

spălarea fiecărui segment al corpului este considerată o parte esențială a unei bune practici de îngrijire pentru seniorii japonezi. În Japonia, producătorii de scutece vând acum mai multe scutece pentru adulți decât pentru copii. La sesiunile de formare, candidații învață despre procedurile potrivite de schimbare a scutecelor în funcție de culori pentru anumite momente și scopuri. Sunt învățați să vadă în ochii vârstnicilor japonezi legătura dintre scutece, autonomie și demnitate.

Curriculumul include, de asemenea, subiecte despre cultura și societatea japoneză. Sunt învățați despre regulile de mâncat japoneze, cum ar fi să spună „itadakimasu” („Primesc cu recunoștință”) când cinează împreună cu beneficiarii serviciilor de îngrijire. Învață să aprecieze aromele mâncărilor speciale japoneze, cum ar fi *yuzu* și *wasabi*. Învață, de asemenea, să respecte portul tradițional - sunt instruiți despre modurile corecte de a-și pune un kimono (cu partea dreaptă sub cea stângă) - și sensul cultural al rușinii, pentru a putea acorda asistență corespunzătoare la îmbrăcat și dezbrăcat. Unii dintre îngrijitorii pe care i-am intervievat au considerat această parte a pregătirii ca fiind „foarte utilă”, dar alții au criticat-o răspicat ca fiind „complet inutilă” („Nimeni nu poartă kimono într-un cămin de îngrijire”). Familiarizarea îngrijitorilor migranți cu tradițiile și cultura japoneză are mai mult o semnificație simbolică decât o funcție practică; sporește sentimentul de intimitate culturală, nu doar pentru cei vârstnici instituționalizați, ci și pentru societatea japoneză în ansamblu.

Programul de training implică, de asemenea, comunicare și interacțiune cu colegii japonezi. Candidații sunt instruiți în privința culturii de muncă japoneze din spitale sau instituții de îngrijire, unde programul de muncă este lung și rigid, iar statusul ierarhic de la locul de muncă este evident. Personalul trebuie să urmeze proceduri standardizate și să scrie o documentație detaliată care să asigure conduita în profesia de îngrijire. Posibilitatea ca îngrijitorii migranți să dobândească o certificare profesională și mobilitate pe teritoriul Japoniei a fost extrem de mică din cauza dificultății de atingere a unui nivel înalt de stăpânire a limbii japoneze. Chiar și cei care obțin licența decid până la urmă să se întoarcă acasă, pentru că se simt izolați și excluși din mediul social și cultural japonez.

Programul de instruire japonez privește și tratează imigranții ca pe „alternative profesionale”. Comparativ cu sistemul de muncă pentru migranți din celelalte țări est-asiatice, cel din Japonia chiar acordă lucrătorilor un acces mai mare la drepturi și beneficii. Deși pot câștiga un bilet către rezidență permanentă după ce promovează examenele de certificare profesională, evaluarea abilităților este atât de puternic întipărită în cultura și limba locală încât doar foarte puțini ating acest status. Drept urmare, profesionalismul nu le conferă o cale de încredere către mobilitatea socială, dar devine un mecanism de excludere pentru străini. ■

Adresă de corespondență: Pei-Chia Lan <pclan@ntu.edu.tw>

> Sarcina și nașterea ca muncă remunerată

de **Sharmila Rudrappa**, Universitatea din Texas-Austin, SUA

Sarcina și nașterea au devenit o afacere internațională.

Supradeterminate de idealuri de puritate rasială, descendență patriarhală și devotament matern, sarcina și nașterea nu sunt niciodată doar fenomene naturale, ci sunt evenimente genizate, intens mediate cultural, care accentuează procesele sociale de oferire de daruri și schimburi esențiale pentru formarea familiilor și comunităților. Îndatoririle reproductive domestice efectuate de către mame sunt privite ca fiind impregnate cu grijă, iubire altruistă și sacrificiu matern. Datorită importanței acestor forme de muncă reproductivă genizată pe care o au în cadrul realizării familiilor, care sunt idealizate ca sacrosancte, sarcina și nașterea sunt păzite de contaminarea schimbului de bani profani care circulă în lumea nerușinată a piețelor, caracterizate de relații tranzacționale, ocazionale. Ce se întâmplă atunci când femeile rămân însărcinate și nasc copii în schimbul unei remunerații? Ce fel de muncă plătită reprezintă sarcina și nașterea?

Aceste întrebări apar în contextul surrogatului comercial, când o mamă surogat poartă și naște un copil sau copii

pentru un cuplu sau un părinte biologic singur în schimbul unei retribuții bănești. Mama surogat nu are nicio legătură genetică cu embrionii implantați în ea, care aparțin legal părintelui (părinților) biologic(i). Embrionii înșiși provin dintr-o varietate de aranjamente de piață, care implică cumpărarea de ovule sau spermă umană de la bănci de celule sexuale sau de la alte persoane. Deși diferiți actori sociali nu știu exact ce anume schimbă, standardele din industrie stabilesc că banii acordați mamelor surogat *nu* sunt pentru copil, ci pentru serviciile acestora de gestație, pentru a aduce pe lume acel copil.

După cum am învățat din cercetările mele despre surogat, la fel ca majoritatea oamenilor, mamele surogat din clasa muncitoare indiană și părinții din partea de sus a clasei mijlocii pe care i-am intervievat anterior nu au făcut schimb de bani pentru sarcină. Aceste persoane au puține resurse cu care să se gândească la felul în care să se ocupe de vânzarea serviciilor de reproducere biologică. Prin urmare, acestea se încadrează la modalități moștenite de a gândi referitor la schimburi: este surrogatul un cadou

>>

sau un schimb de mărfuri? Cadouri și mărfuri reprezintă termeni folosiți pentru obiecte care circulă în spații sociale, dar *modul* în care circulă constituie o distincție importantă. Literatura despre daruri și mărfuri este vastă, dar exprimând pe scurt, schimburile de cadouri înseamnă relații sociale în curs de desfășurare între indivizi sau grupuri de indivizi. Schimburile de cadouri nu sunt egalitare, ci sunt marcate de inegalități bazate pe ierarhii sociale determinate de vârstă, sex, dizabilități, sexualitate, religie, rasă și castă. Pe de altă parte, schimburile de mărfuri sunt tipizate de caracterul efemer, în care lucrătorii și consumatorii sunt de obicei străini unii față de alții. În schimbul banilor, consumatorii primesc o marfă de la lucrători, aceștia din urmă fiind aproape întotdeauna dezavantajați din cauza structurilor capitalismului. Astfel, darurile sau mărfurile reflectă relațiile sociale. Economia cadourilor sau a mărfurilor este legată de formele persoanei, care este constituită în mod divers, și este, la rândul acesteia, constituită din schimbul de cadouri sau de mărfuri.

Prin contestarea faptului că sarcina și nașterea sunt un cadou sau un produs, părinții biologici și mamele surrogat din cercetarea mea au negociat termenii relației dintre ei. Chiar dacă mamele-surrogat au descris detaliat efortul depus de maternitatea surrogat și au încercat să negocieze salarii mai bune, au sperat că principiile schimbului de cadouri vor fi menținute în surrogatul comercial. Acestea știau că câștigurile lor prin intermediul surogatului vor dispărea în doar câteva luni și că nu vor rămâne cu ceva concret în urma muncii lor. În schimb, acestea au dorit relații sociale continue cu părinții biologici din partea de sus a clasei mijlocii, deoarece ar fi putut beneficia de aceste rețele pentru a obține împrumuturi pe termen scurt, recomandări pentru locuri de muncă și alte bunuri sociale care ar putea fi transformate în capital economic. Părinții biologici, cu toate acestea, au fost fără echivoc: în ciuda folosirii regulii de conduită în oferirea de cadouri prin afirmații expansive că nicio sumă de bani nu ar putea egala copilul care le-a fost dat, cu ajutorul eforturilor mamei surrogat, au acționat precum consumatorii dintr-o societate capitalistă. Aceștia nu aveau niciun interes în a menține relații cu femei din clasa muncitoare din Lumea a Treia și, de obicei, întrerupeau orice contact odată ce tranzacțiile erau duse la bun sfârșit. Conform contractelor încheiate, au fost participanți echitabili și imparțiali, deoarece au plătit

integral și nu erau obligați din punct de vedere legal să mai dea ceva în plus.

Cu toate că agențiile de maternitate, medicii care tratează infertilitatea și părinții biologici nu menționează în mod explicit acest lucru, interacțiunile și înclinațiile lor față de mamele surogat evidențiază faptul că aceștia percep surrogatul drept o formă de muncă remunerată. Diferiți sociologi cad de acord asupra acestui lucru, folosind termeni precum „mamă lucrătoare” și „uter industrial”, pentru a descrie aceste forme emergente de muncă reproductivă transformată într-o marfă.

Însă ce fel de muncă devin sarcina și nașterea atunci când sunt integrate în piețe? La prima vedere, surrogatul ar putea fi văzut ca o formă de muncă intimă, adică o ocupație plătită implicată în construirea, menținerea și gestionarea de legături interpersonale, ținând cont de nevoile și dorințele corporale ale beneficiarilor îngrijirii. Totuși, munca intimă nu implică întregul corp al lucrătorilor, așa cum o face surrogatul. Munca sexuală poate fi asemănătoare, dar nu include formele proceselor in vivo de ovogeneză și gestație, care sunt utilizate în surrogatul comercial și creează plusvaloare. Din cauza proceselor biologice corporale implicate, surrogatul poate fi descris mai precis ca o formă de muncă clinică, în care femeile acceptă să ofere medicilor și altui personal medical acces la corpul lor, pentru utilizarea proceselor corporale în scopul obținerii de profit.

Privirea surogatului ca formă de muncă clinică nu doar că descrie procesele prin care plusvaloarea este obținută din gestație și sarcină, ci oferă și căi de legitimizare a muncii reproductive biologice pe care o îndeplinesc femeile pentru obținerea de salarii. Forme tot mai profunde de transformare într-o marfă a corpului, cum ar fi surrogatul, reprezintă, fără îndoială, o evoluție perversă, dar de acestea nu se poate scăpa pur și simplu prin nostalgie pentru o perioadă aparent mai inocentă, atunci când munca femeilor era în totalitate legată de domeniul privat al rețelelor familiale și de rudenie. Recunoașterea surogatului ca muncă clinică înseamnă înțelegerea modurilor prin care s-a adâncit transformarea vieții într-o marfă și deschiderea căilor spre organizarea muncii și construirea de coaliții cu alte tipuri de lucrători reproductivi, precum asistenții maternali, învățătorii și asistenții medicali. ■

Adresă de corespondență: Sharmila Rudrappa <rudrappa@austin.utexas.edu>

> Rețeaua de Cercetare pentru Drepturile Lucrătorilor Casnici

de **Sabrina Marchetti**, Universitatea Ca' Foscari din Veneția, Italia și **Helen Schwenken**, Universitatea din Osnabrück, Germania și membru al Comitetelor de Cercetare ISA de Sociologie a Migrației (RC31) și a Mișcărilor Sindicale (RC44), cu aportul lui Mary Goldsmith (Mexic), Sonal Sharma (India), Lisa-Marie Heimeshoff (Germania), Verna Viajar (Filipine) și Oksana Balașova (Ucraina)

Întâlnire a RN-DWR în Veneția, Italia, iunie 2017. Fotografie realizată de Sabrina Marchetti și Helen Schwenken.

Rețeaua de Cercetare pentru Drepturile Lucrătorilor Casnici (RN-DWR) este o rețea globală de cercetători activi și membri ai organizațiilor lucrătorilor la domiciliu în domeniul muncii casnice remunerate, care există de aproape un deceniu.

> Context

Întrucât problemele genului, migrației și globalizării piețelor de îngrijire au atras o atenție sporită în științele sociale în ultimele decenii, tot mai mulți cercetători desfășoară proiecte de cercetare pe tema muncii casnice plătite, adesea în colaborare cu lucrătorii casnici și organizațiile acestora. Aceste eforturi de cercetare sunt, de obicei, slab conectate. Prin urmare, un grup de cercetători afiliați la Centrul Internațional pentru Dezvoltare și Muncă Decentă și Universitatea Global Labour (GLU), împreună cu alți cercetători din diferite universități europene și internaționale, au demarat în anul 2009 inițiativa RN-DWR,

găsind sprijin din partea [WIEGO](#), [Federația Internațională a Lucrătorilor Casnici](#) (IDWF) și a sindicatului olandez FNV Bondgenoten. Acest grup fondator a exprimat necesitatea unui angajament nu numai pentru cercetarea muncii domestice, dar și pentru a colabora cu lucrătorii casnici atât în domeniul cercetării, cât și al promovării drepturilor acestora.

În calitate de persoane cu identitate dublă, de cercetători și activiști, fondatorii rețelei s-au întâlnit de mai multe ori la Geneva atunci când au efectuat cercetări de fond pentru a sprijini grupul lucrătorilor în timpul negocierilor privind Convenția nr. 189 a ILO (Organizația Internațională a Muncii), unii dintre aceștia observând negocierile, în scopuri de cercetare. Alții au contribuit cu experiența lor în cadrul ILO. Dar aceasta nu era o problemă legată numai de cercetători. În grupul GLU, am discutat cu lucrătorii domestici din cadrul IDWF (numit atunci IDWN) despre cercetarea ca atare și despre modul în care cercetătorii și lucrătorii casnici organizați ar putea colabora mai bine.

>>

Printre mulți dintre lucrătorii casnici organizați există o nemulțumire în ceea ce privește cercetarea (cercetătorii): faptul că trebuiau să acorde numeroase interviuri consumatoare de timp, fără a vedea vreodată rezultatele cercetării sau chiar să vadă un beneficiu pentru ei înșiși; alții s-au plâns că unii cercetători au fost interesați de ei doar în ipostaza de victime, atunci când era vorba despre viața lor și de munca lor ca lucrători casnici. De aceea, lucrătorii la domiciliu au fost și ei de față atunci când s-a înființat rețeaua și au fost discutate principiile acesteia.

Pe acest fundal, RN-DWR a fost lansată oficial la Geneva, la Conferința Internațională a Muncii din iunie 2011 a Organizației Internaționale a Muncii, care a negociat și aprobat Convenția nr. 189 „Muncă decentă pentru lucrătorii casnici”. Promovarea ratificării C189 și studierea impactului acesteia reprezintă, în consecință, una dintre sarcinile principale ale rețelei.

> Principii

RN-DWR coordonează și desfășoară activități de cercetare bazate pe următoarele principii:

- Efectuarea unor cercetări semnificative, de calitate, care să răspundă și nevoilor eforturilor de organizare ale lucrătorilor casnici.
- Cultivarea relațiilor de încredere și comunicare cu cercetătorii și reprezentanții IDWF și a altor organizații ale lucrătorilor la domiciliu.
- Rezultatele cercetării să fie accesibile nu numai publicului academic, ci și lucrătorilor casnici și organizațiilor acestora.
- Construirea unei comunități de cercetători cu aceleași păreri în domeniu, eventual extinsă la toate zonele geografice.
- Prezentarea, publicarea și diseminarea rezultatelor cercetării pentru a promova activitățile și campaniile pentru drepturi ale lucrătorilor casnici.

> Practici

O sarcină importantă a rețelei este de a menține o hartă globală a cercetătorilor care împărtășesc principiile sale de bază și de a-i conecta între ei. În acest scop, începând cu anul 2011, coordonatorii RN-DWR editează în mod regulat un [buletin informativ](#) care reunește informații despre cercetarea actuală în domeniu și evoluțiile în ceea ce privește drepturile lucrătorilor casnici.

Cam o dată pe an, la începutul verii, rețeaua se întâlnește, de obicei, fie în cadrul unei conferințe organizate de un membru al rețelei, fie la Asociația Internațională de Sociologie (ISA) sau la conferințe de studii de muncă. Membrii rețelei oferă actualizări privind evoluțiile regionale în domeniul drepturilor lucrătorilor casnici,

precum și cercetări interesante și posibile întrebări comune privind cercetarea.

În 2014 am publicat [manualul](#) „Vrem să fim protagoniștii propriilor povești”. Un manual privind modul în care lucrătorii casnici și cercetătorii pot desfășura cercetări în comun (Kassel: Kassel University Press, descărcare gratuită). Manualul este rezultatul unui proiect de cercetare în colaborare al rețelei asupra nevoilor de securitate socială ale lucrătorilor casnici. Lucrătorii la domiciliu din Africa de Sud și Olanda ni s-au alăturat la acest proiect. De asemenea, acest manual are rolul de a sprijini organizațiile lucrătorilor casnici în documentarea muncii lor, fără să depindă de cercetători profesioniști.

> Provocări

Povestea poate părea până acum un experiment cu succes deplin, realizat de activiști-cercetători cu aceleași păreri, care reușesc să fie conectați global și care produc cercetări relevante din punct de vedere social, efectuate parțial în colaborare cu lucrătorii casnici și răspunzătoare în fața acestora. Cu toate acestea, există multe provocări.

După aproape zece ani de activitate a rețelei, unii dintre cercetătorii săi activi s-au mutat (cel puțin parțial) la alte centre de cercetare sau au părăsit universitățile sau organizațiile în care puteau face astfel de activități de cercetare activistă. De asemenea, destul de firesc, impulsul din jurul pregătirii pentru Convenția nr. 189 a ILO a dispărut, iar cercetarea și activismul s-au reîntors la „normal”, ceea ce înseamnă că o parte din entuziasmul, dar și interesul publicului pe această temă nu mai sunt atât de puternice. Luând în serios principiile rețelei, trebuie să recunoaștem că asocierea cu organizațiile lucrătorilor casnici în dezvoltarea agendei noastre de cercetare, precum și eforturile de a face publicațiile noastre accesibile lucrătorilor casnici și organizațiilor acestora ar putea fi mult mai puternice și mai sistematice. Cercetătorii din rețeaua noastră care sunt angajați în universități obișnuite observă, de asemenea, că cercetarea și acțiunea participativă sunt deseori dificil de integrat în mediile tradiționale de cercetare și în criteriile de evaluare care se aplică carierelor academice. În cele din urmă, difuzarea regională a rețelei este inegală și pe harta noastră globală există numeroase spații goale. Cu toate acestea, în ciuda acestor deficiențe și provocări, interacțiunile din rețea și contactele pe care le facilităm sunt foarte apreciate de către membrii noștri – cu atât mai mult cu cât cercetarea activistă din acest domeniu nu este foarte obișnuită și, prin urmare, existența unei rețele globale cu această preocupare constituie un adevărat avantaj în practicile noastre zilnice de cercetare.

Pentru a afla mai multe, vizitați-ne [blogul](#) sau găsiți-ne pe [Facebook](#). ■

¹ Pentru mai multe, vizitați-ne [blogul](#) sau abonați-vă la [newsletter-ul](#) nostru.

Adrese de corespondență:
Sabrina Marchetti <sabrina.marchetti@unive.it>
Helen Schwenken <hschwenken@uni-osnabrueck.de>

> Ideea de rezonanță

drept concept sociologic

de **Hartmut Rosa**, Universitatea Jena, Germania

Idealul de tot mai rapid, tot mai mult creează o alienare profundă.

Ce este o formă nealienată de a fi în lume? Care este alternativa la alienare? Aceasta este întrebarea la care următoarea lucrare încearcă să răspundă prin stabilirea conceptului de rezonanță drept concept sociologic.

Alienarea, susțin eu, este un mod particular de a relaționa cu lumea obiectelor, a oamenilor și cu sinele, care presupune că nu există *responsivitate*, i.e. nu există o conexiune interioară semnificativă. În acest fel,

>>

„Conceptual, rezonanța implică faptul că ne lăsăm atinși, chiar transformați într-un mod impredictibil și incontrollabil”

cu siguranță există conexiuni și interacțiuni cauzale și instrumentale, dar lumea (în totalitatea calităților sale) nu poate fi însușită de individ, nu poate fi făcută să „vorbească”, apare ca fiind fără sunete și fără culori. Astfel alienarea este o relație marcată de absența unor schimburi și conexiuni adevărate, vibrante: între o lume tăcută și gri, pe de-o parte, și un individ „sleit”, pe de cealaltă parte, nu există viață, ambele părând fie înghețate, fie cu adevărat haotice și aversive mutual. În această situație, în starea de alienare, sinele și lumea par să fie legate într-un mod absolut indiferent, chiar ostil.

Ceea ce este interesant este că adevăratul sens al alienării poate fi mult mai bine înțeles atunci când începem să ne gândim la alternativa lui. O altă modalitate este acel mod de a fi în relație cu lumea în care individul se simte atins, mișcat, influențat de oamenii, locurile, obiectele pe care le întâlnește. Fenomenologic vorbind, cu toții știm ce înseamnă să fim atinși de privirea sau vocea unei alte persoane, de o melodie, de o carte sau de un loc pe care l-am vizitat. Astfel, capacitatea de a fi influențat de ceva și de a dezvolta un interes intrinsec pentru ceea ce ne influențează este un element cheie ce stă la baza oricărei modalități de relaționare pozitivă cu lumea. Și, așa cum știm de la psihologi și psihiatri, absența marcată a acestei capacități este un element central pentru majoritatea formelor de depresie și burnout. Totuși, afecțiunea nu este suficientă pentru depășirea alienării. Ceea ce se cere în plus este capacitatea de a „răspunde” chemării: atunci când ne simțim mișcați în modul descris mai sus, adesea reacționăm printr-un răspuns fizic, ni se face pielea de găină, ritmul inimii crește, apar modificări ale tensiunii arteriale, ale rezistenței cutanate și așa mai departe. Rezonanța, cum vreau să denumesc această mișcare duală a a<-fecțiunii (ceva ne atinge din afară) și a e->moției (răspundem dând un răspuns și astfel stabilim o conexiune) are totdeauna și inevitabil o bază corporală. Dar răspunsul pe care îl dăm are, bineînțeles, și o parte psihologică, socială și cognitivă; acest răspuns se bazează pe experiența noastră că putem să facem un demers și să răspundem chemării, că putem stabili conexiuni prin reacțiile noastre interioare și exterioare. Prin această reacție se înfăptuiește procesul de însușire. Experimentăm astfel de rezonanță, de exemplu, în relațiile de dragoste și prietenie, în dialogul sincer, când cântăm la un instrument muzical, în sport, dar și, foarte des, la locul de muncă. Atât conexiunea receptivă, cât și cea activă duc la un proces de transformare progresivă a sinelui și a lumii.

Astfel, rezonanța nu este construită doar pe experiența de a fi mișcat sau influențat (afectat), dar și pe percepția a ceea ce putem numi eficacitate de sine. În dimensiunea socială, eficacitatea de sine este experimentată atunci când realizăm că suntem capabili să ne îndreptăm spre și să-i influențăm pe ceilalți și că, în schimb, aceștia din urmă ascultă cu adevărat și se conectează cu noi și ne răspund. Dar eficacitatea de sine, bineînțeles, poate fi experimentată atunci când jucăm fotbal sau cântăm la pian, când reușim să scriem un text care ne dă bătaie de cap (și care inevitabil vorbește de la sine) și chiar când stăm pe țărmul oceanului și ne conectăm cu valurile ce se rostogolesc, cu apa și vântul. Numai într-un astfel de mod de afecțiune receptivă și de eficacitate de sine responsivă sinele și lumea relaționează într-un mod corespunzător; întâlnirea transformă ambele părți, individul și lumea pe care acesta o trăiește. Bineînțeles, binecunoscuta problemă cu această afirmație este că imediat provoacă obiecția că, în timp ce individul se poate să fie transformat de interacțiunea cu viața sau oceanul, acestea din urmă nu se schimbă. Dar în timp ce acest argument se bazează pe o epistemologie nu chiar atât de inocentă, în care singurele entități care pot să răspundă sunt ființele umane, dar printr-o „antropologie asimetrică” nu se poate nega faptul că lumea așa cum este ea trăită poate fi afectată de astfel de întâlniri. Faptul că rezonanțe de acest fel sunt elemente vitale pentru orice formare a unei identități decurge din afirmații de genul „după ce am citit acea carte”, „după ce am ascultat acea melodie”, „după ce am cunoscut acel grup” sau „după ce am urcat acel munte”, „am devenit o altă persoană”, aceste afirmații fiind ingrediente standard în aproape toate descrierile (auto-)biografice din interviuri, de exemplu. Este important de observat aici că efectele transformatoare ale rezonanței se află dincolo de posibilitatea de control a individului: când ceva ne atinge cu adevărat, nu vom putea ști dinainte sau prezice ce efect va avea asupra noastră.

În concluzie, rezonanța ca alternativă a alienării se definește prin patru elemente cruciale: în primul rând prin a<-fecțiune în sensul experienței de a fi cu adevărat atins, mișcat; apoi prin e->moție ca fiind experiența eficacității de sine responsive (spre deosebire de cea pur instrumentală); în al treilea rând prin calitatea transformativă și, în al patrulea rând, printr-un moment intrinsec de impredictibilitate, de exemplu de necontrolabilitate și neconsumabilitate. Nu vom putea niciodată pur și simplu să restabilim instrumental rezonanța sau să-i comandăm

să apară prin propria voință; va rămâne mereu înșelătoare. Altfel spus: indiferent dacă „auzim sau nu chemarea”, aceasta ține de voința și de controlul nostru. Aceasta se datorează, în parte, faptului că rezonanța nu este un *ecou* – nu presupune să te auzi pe tine amplificat sau să te simți reconfortat, ci implică întâlnirea cu un *altul* real care rămâne dincolo de controlul nostru, care are propriul limbaj diferit de al nostru și astfel ne rămâne *străin*.

Chiar mai mult decât atât, acest „străin” trebuie să fie experimentat ca sursă a unei „evaluări puternice”, în sensul descries de Charles Taylor: doar când simțim că acest altul (care poate fi o persoană, o melodie, un munte, un eveniment istoric, de exemplu) are ceva important să ne spună sau să ne învețe, indiferent dacă vrem să auzim sau nu, ne vom simți „pătrunși” și atinși. Rezonanța presupune inevitabil un moment de transcendență a sinelui. Nu presupune totuși să avem un concept cognitiv clar sau o experiență prealabilă a acestui alt. Putem fi atinși din senin și zdruncinați de ceva ce pare a fi străin cu desăvârșire.

Astfel, rezonanța nu este doar consonanță și armonie; chiar dimpotrivă, presupune *diferențe* iar uneori *opозиție* și *contradicție* pentru a face posibilă cu adevărat o întâlnire. Astfel, într-o lume complet armonioasă și consonanță nu ar exista rezonanță, pentru că am fi incapabili să distingem vocea „*altuia*” și, în consecință, să ne dezvoltăm și să discernem propria voce. Cu toate acestea, nici o lume în care este doar disonanță și conflict nu ar permite experiența rezonanței: o astfel de lume ar fi percepută ca respingătoare. Pe scurt, rezonanța presupune diferențe care să permită posibilitatea unor transformări de sine și o relație responsabilă care determină adaptare și transformări mutuale, progresive. Rezonanța este o stare între consonanță și disonanță irevocabilă. Din această cauză, sunt convins că acest concept poate constitui cheia pentru a depăși impasul tradițional dintre teoriile și filosofiele bazate pe identitate, pe de-o parte, și concepțiile centrate pe diferențe. Rezonanța nu presupune identitate, ci însușirea transformatoare a diferențelor.

Neconsumabilitatea și caracterul de moment al rezonanței nu înseamnă că aceasta este total întâmplătoare și contingentă. Căci, dacă experiența în sine nu poate fi niciodată complet controlată și prezisă, există două elemente implicate aici care depind de condițiile sociale și transformă astfel rezonanța într-un concept care poate fi folosit ca instrument al criticii sociale. În primul rând, indivizii experimentează în mod tipic rezonanța, individual și colectiv, de-a lungul unor „axe” de rezonanță. Astfel, pentru unii, muzica oferă o astfel de axă, așa că, de fiecare dată când merg la un concert, la operă sau la un festival, vor avea o șansă mare de a avea acea experiență. Pentru alții va fi muzeul, biblioteca sau templul, pădurea sau malul mării. Mai

mult decât atât, construim relații sociale care să ne ofere ceva în genul unei axe de rezonanță de încredere – putem anticipa momente de rezonanță când ne aflăm cu iubii noștri, cu copiii sau cu prietenii, deși cu toții știm că adesea aceste întâlniri rămân indiferente sau pot stârni chiar repulsie. Și la fel de mult, așa cum știm din dovezile aduse de sociologia muncii, chiar foarte mulți oameni dezvoltă relații intense de rezonanță cu munca lor și nu doar cu colegii de la locul de muncă, ci chiar cu materialele și îndatoririle pe care trebuie să le îndeplinească. Astfel, aluatul „răspunde” brutarului, așa cum o face părul bărbierului, lemnul tâmplarului, planta grădinarului și textul scriitorului. În fiecare din aceste cazuri vom găsi o adevărată relație bidirecțională, care presupune experiențe ale eficacității de sine, rezistență, contradicție, asumare, precum și transformare mutuală.

Dacă ne uităm mai îndeaproape la aceste axe vom descoperi în mod sistematic trei dimensiuni diferite ale rezonanței: socială, materială și existențială. Axele *sociale* sunt acelea care ne conectează și relaționează cu alte ființe umane. În majoritatea societăților contemporane, prietenia, dragostea, dar și cetățenia democratică sunt categorisite ca relații „rezonante” de acest tip. Axele *materiale* sunt acelea pe care le stabilim cu anumite obiecte – naturale sau artefactuale, piese de artă, amulete sau instrumente și materiale cu care lucrăm sau pe care le folosim pentru sporturi. Totuși, mă alătur filosofilor Karl Jaspers, William James, Martin Buber și cred că ființele umane caută, de asemenea, și găsesc „axe de rezonanță” *existențiale*, care îi conectează și îi relaționează cu viața, cu existența sau cu universal ca atare. Așa cum acei autori au încercat să arate într-un mod convingător, acest lucru este ceea ce determină experiențele religioase și ceea ce face religia plauzibilă. Elementul central al Bibliei, al Coranului, al Upanișadelor este ideea că la rădăcina existenței noastre, în inima ființei noastre, nu se află un univers tăcut, indiferent, respingător, nici materie moartă sau mecanisme oarbe, ci un proces de rezonanță și răspuns. Există, bineînțeles, și alte axe de rezonanță existențială care nu au legătură cu ideile religioase. Natura, în particular, este trăită ca o realitate ultimă, cuprinzătoare, responsabilă. Să ascultăm vocea naturii a devenit o idee centrală nu doar în filosofia idealistă, ci chiar mai mult în practicile și rutinele de zi cu zi. Într-un mod izbitor de similar, arta și muzica deschid o axă analoagă pentru recipient. În fiecare dintre cazuri, rezonanța nu trebuie să fie o experiență plăcută, armonioasă, ci poate conține de asemenea aspecte tulburătoare.

Acum, deși înțeleg că aceste axe concrete de rezonanță nu sunt un dat antropologic, ci mai degrabă constructe culturale și istorice, întemeierea unora dintre ele este indispensabilă pentru o viață bună, deoarece ele oferă contexte în care indivizii sunt dispuși să se deschidă experiențelor de rezonanță. A aluneca într-un mod

dispozițional de rezonanță presupune să ne asumăm riscul de a deveni vulnerabili. Conceptual implică faptul că ne lăsăm atinși, chiar transformați într-un mod imprevizibil și incontrollabil. Astfel, în contexte în care suntem plini de teama, suntem stresați, suntem într-o stare de luptă sau ne concentrăm spre a obține un anumit rezultat, nu suntem în căutarea rezonanței și nici nu o permitem; chiar dimpotrivă, pentru că asta ar fi periculos și ne-ar putea răni. Ținând cont de asta, devine evident că ar fi stupid să avem pretenția de a fi mereu într-un mod dispozițional de rezonanță. Capacitatea de a părăsi acest mod, de a ne distanța de lume, de a lua o poziție rece, instrumentală, analitică față de aceasta, este, în mod evident, o achiziție culturală indispensabilă, nu doar pentru a asigura continuitatea tehnologiei și științelor moderne, ci și pentru a oferi și proteja o formă de viață ce permite rezonanța umană în toate cele trei dimensiuni menționate.

Cu această concepție în instrumentarul nostru cred că putem începe să folosim rezonanța pe post de etalon al sociologiei critice, în sensul criticii condițiilor sociale prevalente. Punctul de start al acesteia îl reprezintă ideea că o viață bună presupune existența unor axe de rezonanță de încredere și viabile în toate cele trei dimensiuni. Un individ va avea o viață bună, susțin eu, dacă va găsi și conserva axele de rezonanță socială, materială și existențială care permit o reasigurare repetată și periodică privind responsivitatea existențială și conectarea, de exemplu un mod rezonant de a fi. Posibilitatea unei astfel de vieți bune este în pericol dacă însă condițiile pentru aceste axe și pentru modul dispozițional de rezonanță sunt subminate structural sau sistematic.

Modul instituțional dominant de stabilizare dinamică, ce presupune creștere continuă, accelerare și inovație pentru a reproduce structura socială și status quo-ul instituțional, implică inevitabil tendința și potențialul pentru o astfel de subminare sistematică, deoarece forțează indivizii într-un mod de „alienare dispozițională”: sunt forțați să interacționeze cu obiectele și indivizii într-un mod reificant, instrumental, dacă vor să-și sporească și securizeze resursele, să accelereze și să-și optimizeze echipamentul. Logica pervazivă a competiției în mod particular subminează posibilitatea de a atinge un mod de rezonanță – nu putem fi în competiție și să și rezonăm în același timp. Mai mult, după cum știm din cercetările despre empatie și din studiile neurologice, presiunea timpului funcționează ca o piedică sigură în fața rezonanței. Același lucru este valabil și dacă suntem conduși de frică. Frica ne forțează să ridicăm bariere și să ne închidem mințile, ne duce într-o stare în care facem eforturi precise de a nu fi atinși „de către lume”. Astfel, condițiile rezonanței sunt de asemenea manieră încât necesită contexte de încredere reciprocă și neînfricare, iar aceste contexte, la rândul lor, necesită timp și stabilitate drept condiții de fond. În final, încercările birocratice generalizate de a controla în totalitate procesele și rezultatele, cu scopul de a-și asigura transparența și eficiența, caracteristice locurilor de muncă moderne, sunt, în egală măsură, problematice pentru relațiile de rezonanță, fiind incompatibile cu imprevizibilitatea și potențialul transformativ al acesteia din urmă. Este nevoie de o critică riguroasă a condițiilor de rezonanță. ■

Adresă de corespondență: Hartmut Rosa <hartmut.rosa@uni-jena.de>

> Sociologie pentru cooperarea împotriva balcanizării

un interviu cu Jasminka Lažnjak

Jasminka Lažnjak este bine cunoscută în domeniul sociologiei științei și tehnologiei, aspectelor sociale ale inovației și politici de inovare, sociologiei economice, sociologiei muncii și în alte domenii. Este profesor de sociologie în cadrul Departamentului de Sociologie de la Universitatea din Zagreb, Croația, și în prezent este președinte al Asociației Sociologice Croate (ASC). Cea mai recentă carte a sa, în co-autorat cu Jadranka Švarc, este *Cultura inovării în capitalismul de cumetrie. Contează modelul lui Hofstede? - Innovation Culture in Crony Capitalism. Does Hofstede's Model Matter?* (2017). Acest interviu face parte dintr-un proiect de teorie a influenței sociale, care are printre scopuri și explorarea intersecției dintre sociologia internațională și cea națională prin discuții cu sociologi proeminenți. Interviul a fost realizat de **Labinot Kunushevc**, membru asociat al Rețelei de Sociologi Juniori ISA, care are un masterat în sociologie de la Universitatea din Pristina, Kosovo.

| Jasminka Lažnjak.

LK: Ce puteți spune din experiența dvs. la Universitatea din Zagreb și în Asociația Sociologică Croată (ASC)?

JL: Deși statutul asociațiilor profesionale s-a schimbat recent în ceea ce privește reglementarea legală și unele restricții financiare, activitățile din cadrul Asociației Sociologice Croate (ASC) au crescut în ultimul deceniu. ASC a fost fondată în 1959 cu aproximativ 50 de membri. Astăzi avem peste 200 de membri.

Asociația își continuă misiunea de a promova, dezvolta și de a proteja sociologia ca profesie și disciplină. ASC se bazează exclusiv pe activitatea voluntară a membrilor săi și așa dori să includem mai mulți sociologi din afara mediului academic în

asociația noastră; conform cercetărilor recente cu privire la carieră, aproximativ jumătate dintre absolvenții de sociologie lucrează în afara ariei înguste de cercetare și educație.

LK: Cum funcționează programele, curricula și paradigmele pe care a fost dezvoltată sociologia croată? Care este relația dintre universitate și piața muncii?

JL: Sociologia croată nu a fost dezvoltată pe o singură paradigmă, în ciuda marxismului predominant din epoca socialistă. Primul departament de sociologie a fost fondat în 1963 la Universitatea din Zagreb de regretatul profesor Rudi Supek, care a conceput sociologia ca o disciplină de gândire critică, fundamentată empiric și teoretic, încorporată

>>

în filosofia praxis. Indiferent de această tradiție, și în același timp chiar în spiritul gândirii critice, unii sociologi și-au construit activitatea sub influența altor paradigme, de exemplu tradiția structural-funcționalistă, școala de la Chicago sau interacționismul simbolic. Sociologia croată contemporană reflectă sociologia mondială în ceea ce privește natura sa multi-paradigmatică. Deoarece există cinci departamente de sociologie în Croația, fiecare dintre ele încearcă să dezvolte anumite subiecte, concepte și abordări metodologice specifice. Sociologia, ca multe alte discipline, s-a confruntat cu provocările noilor tehnologii și profesii care au apărut. Cred că sociologia ca disciplină, cu caracteristicile sale generice de a oferi o „perspectivă generală”, cunoaștere generală solidă și abilități metodologice/ statistice, ar putea poziționa foarte sus sociologia ca profesie pe piața forței de muncă. Faptul că în Croația absolvenții de sociologie au o rată scăzută a șomajului și o gamă largă de locuri de muncă ce nu sunt strict tradițional sociologice, de la sectorul ONG la administrația locală, susține afirmația mea.

LK: Sociologia publică devine din ce în ce mai importantă. Ce puteți spune despre aceasta în Croația și despre posibilitățile de cooperare regională?

JL: Sociologia publică ca tip de sociologie conceput pentru dialogul cu audiența non-academică publică în Croația este larg acceptată ca fiind una dintre cele mai importante misiuni ale sociologiei. Angajamentul față de această perspectivă instituționalizată și larg acceptată a ridicat discuția despre modul în care sociologia publică relaționează cu sociologia orientată spre politici publice. Acestea sunt misiuni complementare și ambele abordări sunt părți foarte importante ale sociologiei care se consolidează reciproc. Expertiza sociologică este o parte necesară a analizei politicilor. Ar trebui să îmbunătățim rezultatele curriculei pentru a dezvolta competențele necesare în sociologia politicilor pentru o dezvoltare mai puternică a cooperării regionale.

LK: În articolul „Integrarea țărilor din Balcanii de Vest și Turcia în programele-cadru: Câteva dovezi empirice”, dvs., Jadranka Švarc și Juraj Perković ați vorbit despre barierele de cooperare dintre țările din Balcanii de Vest și Turcia în cadrul programelor-cadru ale Uniunii Europene (UE). Care sunt rezultatele și noile realizări?

JL: Din câte știu, Kosovo a făcut progrese mari în ultimul deceniu, dar infrastructura de cercetare nu este încă satisfăcătoare. Conform cercetării noastre, barierele pentru țările din Balcanii de Vest sunt de același tip ca și pentru restul comunității de cercetare a UE, dar acestea sunt mai grele și mai dificil de depășit pentru țările din Balcanii de Vest. Îmbunătățirile semnificative în infrastructură și o participare mai mare în cooperarea pentru cercetare și inovare internațională nu vor avea loc fără mai multe investiții în sectorul de cercetare. Factorii de decizie naționali ai științei ar trebui să creeze măsuri de stimulare atât a cercetătorilor

individuali, cât și a instituțiilor de cercetare pentru a participa la proiecte de cercetare și inovare internaționale. Cooperarea în cercetare și mobilitatea cercetătorilor ar trebui să fie stimulate prin măsuri speciale în acest sens. De asemenea, educația trebuie să fie mai strâns legată de cercetare.

O atenție specială ar trebui acordată consolidării capacităților la nivelul instituțiilor de cercetare. Deși analiza a arătat faptul că cercetătorii sunt relativ mulțumiți de asistența oferită de către instituțiile lor și de eforturile conducerii lor, se pare că această satisfacție vine în primul rând din lipsa conștientizării cu privire la ce tip de asistență suplimentară se pot aștepta. Ar fi util să se stabilească un sistem de intermediari – o rețea de consultanți sau manageri în știință aflați în institutele, universitățile sau consorțiile părților interesate mai mari – care ar putea acționa ca interfață între cercetători/ instituții și administrația UE.

LK: Care este strategia propusă de dvs. pentru a face față riscurilor de destabilizare din regiune?

JL: Este o întrebare dificilă. Regiunea noastră a fost întotdeauna expusă la multe riscuri, de la conflicte locale, naționale și etnice la riscurile care amenință întreaga lume și pe care nu părem a fi în măsură să le evităm, cum ar fi criza migrației și terorismul mondial. Este întotdeauna mai ușor să faci față crizei atunci când micile țări vecine sunt aliniate la o problemă comună. Cooperarea și dialogul deschis, indiferent de diferențe, reprezintă cel mai bun mijloc de rezolvare a problemelor comune. Desigur, este mai ușor de zis decât de făcut, dar eu nu pot vedea altă modalitate. Abia când prosperitatea economică a întregii regiuni este asigurată avem un teren comun bun pentru cooperare. Condițiile necesare pentru acest lucru sunt frontierele deschise și comunicarea liberă.

LK: Este adevărat că a existat un angajament global al resurselor politice, diplomatice, militare semnificative, precum și al multor instituții internaționale, pentru a găsi o soluție la criza Kosovo. Cum vedeți posibilitățile de funcționare a statului Kosovo și a altor țări balcanice, având în vedere climatul aspru al prejudecăților și rivalităților din regiune, și calculele geopolitice ale Marilor Puteri?

JL: Nu sunt un expert cu privire la Kosovo și, de fapt, știu foarte puțin despre problemele actuale. În general, aș fi de acord cu afirmația că e prea multă istorie în Balcani și că aceasta este o povară pe care nu o putem elimina cu ușurință. Kosovo, ca cel mai tânăr stat care a apărut din regiunea autonomă mai puțin dezvoltată a fostei Iugoslavii, se confruntă cu multe provocări ale modernizării și tranziției târzii. Aceasta o face să depindă și mai mult de instituții financiare internaționale și de Marile Puteri. Criza actuală a UE a întârziat extinderea UE către toate țările din Balcani, care ar fi putut aduce mai multă stabilitate în

regiune. Prejudecățile și rivalitatea sunt instrumente în mâinile elitelor noastre politice corupte care servesc luptei lor pentru putere politică. Kosovo, cu mai mult de jumătate din populație formată din tineri și cu o rată a șomajului enormă, este în mare risc de crize prelungite, dacă nu se realizează unele schimbări structurale temeinice. Consolidarea educației pentru a-i învăța pe elevi să acționeze conform gândirii lor independente este cea mai importantă măsură din acest proces. În caz contrar, ne confruntăm cu amenințarea ca generația milenară în regiunea noastră să fie mai prinsă în capcana naționalismului, etnocentrismului și totalitarismului decât generația părinților lor și chiar mai mult decât bunicii acestora. Teoria sociologică și cercetarea pot ajuta la consolidarea încrederii și cooperării în regiunea noastră, pentru a lupta împotriva procesului de balcanizare.

LK: Credeți că există riscul ca, odată cu extinderea capitalismului, cetățenii din diferite părți ale lumii să dorească să se întoarcă la alte sisteme guvernamentale? Deoarece capitalismul iresponsabil a creat mai multă nedreptate socială, acesta se află într-o criză structurală profundă. Acest lucru este evident mai ales în Estul și Sud-Estul Europei, unde clasa politică venită după căderea regimurilor comuniste este majoritar formată dintr-o elită politică coruptă și unde a existat o scădere a instituțiilor statului de drept. Care sunt explicațiile și sugestiile dvs.?

JL: Democrația reprezentativă trece printr-o fază de contestare de către un segment tot mai mare al populației din lume. Mulți văd o rezolvare în democrația directă și în modelele alternative de guvernare, deși acestea nu au adus îmbunătățirile preconizate în procesul de democratizare a proceselor decizionale și în impactul public asupra unui spectru larg de probleme.

Procesul de democratizare în societățile în tranziție a dezamăgit mulți cetățeni. Răspunsul la aceste probleme a apărut, pe de o parte, din mișcările care susțin democrația directă și, pe de altă parte, din diferite mișcări populiste. Până acum aceste mișcări nu au pus grav în pericol capitalismul de cumetrie ca tip dominant în regiune.

Deficitul democratic este cel mai vizibil în eșecul de a limita puterea sectoarelor financiare și a elitelor politice corupte. Trecerea de la socialism la democrațiile liberale a generat diferite modele în Europa de Est și de Sud-Est, de la modele de piață liberale la modele social-corporatiste ale capitalismului. Pe lângă război, regiunea noastră nu a putut să scape de la dezvoltarea unuia sau altui tip de capitalism politic și acest lucru pare să se regăsească în toate țările din regiune. În ciuda faptului că în comparație globală regiunea noastră nu are parte la fel de mult de inegalitate socială, decalajul dintre mica elită bogată și clasele de mijloc sărace se accentuează. Politica de toleranță zero față de corupția din sfera politică, independența sistemului judiciar și noile modele economice care vor stimula

ocuparea forței de muncă sunt, după părerea mea, necesare pentru orice mișcare pozitivă.

LK: Sociologul britanic Anthony Giddens, într-un interviu pe care l-am realizat cu el, a spus că UE trece printr-o fază deosebit de tulbură a evoluției sale și că încrederea în UE în rândul cetățenilor săi a scăzut drastic în unele state membre. Cum putem înțelege poziția Kosovo și a Croației în cadrul crizelor europene și globale?

JL: Deși nu am fost niciodată o eurosceptică, este evident că euro-birocrații nu au mijloace corecte și prompte pentru a aborda problemele care apar în Europa. Discrepanța dintre puterea instituționalizată la Bruxelles și UE, precum și nivelul scăzut de responsabilitate asumat pentru toate mișcările politice întârziate și greșite au dus la diminuarea încrederii în UE. Aceasta trebuie să se schimbe. Criza euro este rezultatul politicilor monetare și fiscale neajustate. O piață comună a muncii, capitalului și bunurilor nu poate funcționa cu astfel de aranjamente diferite în cadrul zonei euro.

LK: Giddens a mai spus că doar cu progresul continuu al UE pot fi rezolvate problemele țărilor balcanice. După el, un element cheie este că Serbia ar trebui să urmeze Croația ca stat membru al Uniunii, iar speranța sa este că un astfel de proces va facilita și calea pentru eventuala aderare a Kosovo. Întrebarea mea este: întrucât Kosovo este o țară mică, care a devenit independentă doar cu zece ani în urmă, încă se confruntă cu multe provocări, în special în procesul de liberalizare a vizelor și integrare în UE. Această izolare restricționează libera circulație, contactul cu alte țări și culturi europene, accesul la locuri de muncă europene și recunoașterea în cadrul pieței europene, în timp ce 60% din populația noastră este de sub 25 de ani. Simțim nevoia de integrare în și apartenență la Uniunea Europeană. Ce sugerați că ar trebui să fie făcut astfel încât Kosovo să se integreze în Europa?

JL: Sunt de acord cu distinsul meu coleg. Sugestia mea urmează argumentul pe care deja l-am formulat ca răspuns la întrebările anterioare. Integrarea în UE este împiedicată, ceea ce ar putea încetini procesul de armonizare. Emigrația imensă din Kosovo nu ajută. Înțeleg aspirația Kosovo de a deveni membru al UE, având în vedere experiența drumului „lung și anevoios” al Croației în acest sens. Stabilitatea și securitatea socială par a fi principalele precondiții pentru integrarea ulterioară, chiar dacă nivelul a fost ridicat odată cu noile candidaturi. Cu toate acestea, eu cred în viitorul UE și în beneficiile aderării pentru (semi)periferia europeană. Așteptările ratate de îmbunătățiri imediate în ceea ce privește calitatea vieții și beneficii, așteptări care vin mai lent decât s-a preconizat inițial, nu ar trebui să descurajeze reformele sociale și economice. ■

Adresă de corespondență:
Labinot Kunushevci <labinotkunushevci@gmail.com>

> Puterea outsiderilor: dezvoltatorii de imobiliare din China și rezistența țăranilor

de **Yue Du**, Universitatea din Wisconsin-Madison, SUA și membră a Comitetului de Cercetare al ISA pe probleme de dezvoltare regională și urbană (RC21)

O casă pe jumătate demolată într-un sat din China de Est, iunie 2017.
Fotografie realizată de Yue Due.

In fața unei case pe jumătate distruse de la marginea unuia dintre orașele cu cea mai rapidă dezvoltare din China, un oponent al dărâmării caselor de către marii dezvoltatori a urmărit unul din membrii echipei dezvoltatorului cu două cuțite de bucătărie, acuzând „banda de demolatori” de hărțuire permanentă și amenințând cu uciderea dezvoltatorului. În ultimii ani, majoritatea vecinilor acestuia au renunțat la casele lor în schimbul unor compensații și s-au mutat în apartamente din blocuri turn. Dar în acest sat, 20 de astfel de gospodării au refuzat mutarea. Trei luni mai târziu, când am însoțit dezvoltatorul, ca parte a proiectului meu de cercetare asupra politicii de urbanizare din China, am observat, îngrozit, cum buldozerele veniseră să demoleze casa cu două etaje a săteanului care opunea rezistență. Acesta a turnat benzină în jurul casei, a aprins un bidon cu benzină, apoi a încuiat ușa și s-a urcat pe acoperiș unde a așteptat ca explozia să-i curme viața.

Dar în timp ce eu mă uitam, doi profesioniști pricepuți, membri ai echipei private de securitate a dezvoltatoru-

lui, l-au tras de pe acoperiș. Alții au stins în mod eficient focul și au folosit buldozerele pentru a trece peste casa lui. Aceasta a fost cea de-a zecea „nail house” – un termen folosit pentru casele ale căror posesori sunt săteni care în mod obstinent nu vor să renunțe la ele – pe care au demolat-o în acea dimineață; îndepărtarea primelor nouă a durat mai puțin de o oră.

Urbanizarea rapidă din China a declanșat exproprieri masive de teren: milioane de gospodării țărănești au fost evacuate și relocate cu o minimă compensare. În ultimii 10 ani, statul a reformat structurile legislative și instituționale care controlează conversia terenurilor cu scopul de a proteja țăranii și terenul agricol. Dar ținând cont că vânzările de terenuri încă reprezintă sursa principală de venituri pentru municipalitatea locală, autoritățile locale din China continuă să exproprieze terenuri, să-i mute pe săteni și să transforme zonele rezidențiale în scopuri comerciale.

Astăzi, plângerile legate de terenuri stau la baza celor mai răspândite proteste din China: când toate celelalte soluții au

>>

fost epuizate, sătenii disperați își folosesc propriul corp pe post de pârgă morală, ținând cu încăpățănare cu dinții de vechile lor case, precum ciulele ținute de pământ, disperați să-și păstreze traiul rural.

Majoritatea discuțiilor sociologice din China despre rezistența populară și control se învârt în jurul diviziunii dintre stat și societate și consideră conducerile municipale și orașenești ca fiind actorii principali în procesul de înăbușire a rezistenței. Dar atenția exclusivă asupra acestor actori ai statului trece cu vederea o altă sursă redutabilă de represiune: dezvoltatorii imobiliari privați cărora li s-a permis de către autoritățile locale să exproprieze și să deposedeze țăranii ca parte a noii abordări chineze de subvenționare a infrastructurii urbane.

De două decenii, conducerile locale din China s-au bazat pe împrumuturi bancare pentru finanțarea autorizării și îmbunătățirii proprietăților imobiliare; dar din 2016 statul central a interzis cu strictețe împrumuturile bancare pentru exproprieri ale pământurilor, încurajând în schimb unitățile locale să dezvolte o creditare municipală. Decât să se bazeze pe aceste creditări municipale nou create, multe dintre autoritățile locale au căutat ajutorul la aliații locali – agenții imobiliari.

În timpul muncii mele de teren, în perioada 2016-2018, am văzut dezvoltatori imobiliari privați participând activ în fiecare etapă a procesului de expropriere a terenurilor și i-am văzut folosindu-se de multiple strategii pentru a submina activ revendicările sătenilor în legătură cu terenul.

Așa cum unii observatori au subliniat, autoritățile locale chineze s-au bazat uneori pe „bătăuși plătiți” pentru a reduce la tăcere gospodăriile celor care opun rezistență. Dar aceste conflicte pot fi complexe: mulți oficiali locali empatizează cu sătenii și, în loc să urmeze ordinele venite de la superiori, aceștia se alătură sătenilor, formând chiar ei parte din rezistență.

Violența necontrolată poate duce la pierderi serioase, precum și la publicitate negativă. Când se întâmplă astfel, strategia se întoarce împotriva celor care au produs-o, uneori cauzând căderea guvernului central și pătrarea reputației birocrațiilor locali. Prin externalizarea violenței către dezvoltatorii imobiliari, conducerile locale caută să evite posibilitatea de a fi învinuite pentru represiune, obținând astfel în mod eficient evacuarea și demolarea. Dezvoltatorii pot angaja gangsteri cu experiență (așa-numita „echipă de demolare”), cunoscuți pentru evacuările fără victime duse la bun sfârșit în alte sate.

Membrii echipei de demolare îi trag pe cei care opun rezistență afară din case, dar evită rănilor; aceștia sunt plătiți foarte bine pentru riscul de a fi bătuți de către săteni în timpul acestui proces. Așa cum atât oficialii locali, cât și turnătorii dezvoltatorilor mi-au reamintit, guvernele

centrale și provinciale tind să intervină doar atunci când mass-media aduce în discuție protestele – ceea ce este cel mai probabil să se întâmple atunci când evacuările implică pagube serioase sau un număr neobișnuit de mare de participanți. Minimizând rănirile fizice, aceste forțe de securitate private subminează „politica corpului” celor care se opun și reduc astfel posibilitatea unei intervenții din partea guvernului central.

Rezistența îndelungată a sătenilor care se opun demolării complică aceste procese. Sătenii care refuză să-și abandoneze casele creează decalaje lungi și duc la acumularea rapidă a dobânzilor care trebuie plătite de către dezvoltator, uneori împingând companiile mai mici și pasagere către faliment.

Dar atunci când cei care rezistă se confruntă cu adevărați titani din domeniul imobiliar, care pot face față unor întârzieri, gospodăriile țărănești nu au nicio putere. În procesul zilnic al rezistenței, gospodăriile care se opun sunt hărțuite constant de echipele de demolare: ferestrele le pot fi sparte de către huligani, în timp ce apa și electricitatea pot fi oprite de municipalitate. Pentru mulți dintre acești săteni, suferințele fizice și psihologice îndelungate pot fi periculoase, ducând la accidente vasculare cerebrale, infarct, anxietate sau depresie. În momentul în care buldozerele distrug casele, cei care opun rezistența au fost deja epuizați mintal și fizic de către dezvoltator.

În timp ce toți sătenii se luptă pentru compensații echitabile, motivele rezistenței lor variază. Lângă zonele urbane, multe gospodării duc lupte feroce deoarece relocarea ar pune capăt singurei lor surse de venit: mulți „săteni urbani” construiesc case etajate pe terenul lor pentru a închiria camerele lucrătorilor care nu sunt din zonă sau birourilor, sau pot deschide mici afaceri la parter. În orașele rurale periferice, sătenii pot opune rezistență pentru că nu își pot permite apartamentele care le sunt oferite. După ce își ajută copiii să-și cumpere apartamente, generația vârstnică este lăsată în urmă în case pe jumătate distruse, fără alte posibilități de a locui în altă parte.

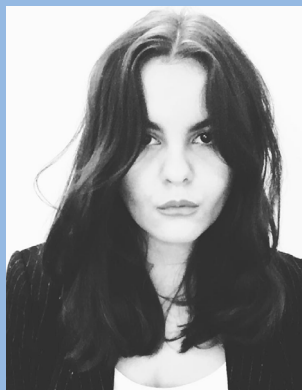
Indiferent de motivele pentru care sătenii devin parte din rezistență, aceste conflicte fac ravagii. Într-unul dintre sate am văzut un sătean în vârstă, furios, care s-a aruncat sub mașina parcată a unuia dintre membrii echipei dezvoltatorului, jurând că se va răzbuna. Fluturând un băț lung din lemn, acesta amenința că va răni pe oricine se va apropia, inclusiv pe soția sa, care încerca să-l liniștească. Fața lui a devenit roșie și respirația i s-a scurtat, iar soția a izbucnit în lacrimi: „Este inima. Știu că într-o zi un infarct îl va omori dacă vom continua să trăim în felul ăsta.” a strigat ea. Dar nimeni nu părea să asculte. ■

Adresă de corespondență: Yue Du <yue.du@wisc.edu>

> Prezentarea echipei editoriale din România

| Raisa-Gabriela Zamfirescu

| Diana-Alexandra Dumitrescu

| Iulian Gabor

| Rodica Liseanu

| Mădălina Manea

| Bianca Mihăilă

| Andreea Moldoveanu

| Oana-Elena Negrea

| Mioara Paraschiv

**GLOBAL
DIALOGUE**

Raisa-Gabriela Zamfirescu este doctorandă în cadrul Școlii Doctorale de Sociologie, Universitatea din București. Este licențiată în sociologie (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București), și deține două diplome de masterat, una în Managementul Informațiilor în Combaterea Terorismului (Academia Națională „Mihai Viteazul”, România) și una în Studii de Securitate și Analiza de Informații (Universitatea din București în parteneriat cu Serviciul Român de Informații). Are multiple domenii de interes, de la studii de gen și securitate la analiza cluster, cu o teză axată pe aceste teme în televiziune, mai exact în programele TV americane. În prezent ține seminarii de Statistică și Sociologie politică.

Diana-Alexandra Dumitrescu este doctorandă în cadrul Școlii Doctorale de Sociologie, Universitatea din București. Este licențiată în sociologie (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București), și deține două diplome de masterat, una în Global Media and Communication (Universitatea Warwick, Marea Britanie) și una în Studii de Securitate și Analiza de Informații (Universitatea din București în parteneriat cu Serviciul Român de Informații). Este în prezent Assistant Project Manager pentru Secțiunea de Științe Sociale din cadrul Institutului de Cercetare al Universității din București (ICUB) și ține seminarii de Metode și tehnici de cercetare în științele sociale.

Iulian Gabor este doctorand în cadrul Școlii Doctorale de Sociologie, Universitatea din București. Este interesat de „economie colaborativă” (*sharing economy*), în special de teme precum automobilitate, carsharing, comunități online de ridesharing, sustenabilitate și autostop. Ca etnograf, cercetarea lui este centrată pe comportamentul și motivațiile indivizilor care participă la acest tip de economie. Lucrează în același timp la un ONG de mediu și crede că, „cunoștințele teoretice, în colaborare cu cercetare, creativitate și tehnologie pot rezolva multe dintre viitoarele noastre probleme”.

Rodica Liseanu este doctorandă în cadrul Școlii Doctorale de Sociologie, Universitatea din București. A absolvit două masterare, unul în Studii de Securitate (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială) și unul cu dublă diplomă în Științe Politice la Universitatea din București, respectiv în cadrul Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS) – Paris. Interesul său de cercetare este în domeniul sociologiei educației. În prezent,

studiază problematica abandonului școlar invizibil în România, cu precădere cauzele, efectele și actorii sociali responsabili.

Mădălina Manea este licențiată în științe politice (Universitatea Nottingham Trent, Marea Britanie) și deține o diplomă de masterat în Cercetare Sociologică Avansată (Universitatea din București). De la începutul studiilor sale de doctorat, a lucrat ca asistent de cercetare în două proiecte internaționale, YMOBILITY și TEMPER, fiind membră a echipei de cercetători din cadrul Centrului de Studii de Migrație al Universității din București.

Bianca Mihăilă Este masterandă în cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București. Principala sa direcție de cercetare vizează rețelele transnaționale de co-autorat. În acest domeniu, analizează impactul transnaționalismului asupra productivității științifice a unui cercetător. În activitatea ei, ea utilizează analiza de rețele – personale și sociale. În prezent, este de asemenea redactorul general al revistei Walter De Gruyter *International Review of Social Research*.

Andreea Moldoveanu este doctorandă în cadrul Școlii Doctorale de Sociologie, Universitatea din București. Absolventă de studii de licență și de masterat în cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, principalele sale direcții de cercetare vizează administrația publică centrală din sectorul Cercetare-Dezvoltare-Inovare. Are multiple domenii de interes, de la administrația publică la analiza agesimului în romanele grafice și benzile desenate. În prezent ține seminarii de Metodologia cercetării sociale.

Oana-Elena Negrea urmează în prezent studiile doctorale în sociologie. Absolventă de studii de licență și de master în cadrul Universității din București, temele sale de interes se înscriu în sfera inegalităților sociale și a studiilor de gen, cu accent pe inegalitățile economice de gen și pe segregarea sectorială de gen de pe piața muncii din România. Ea este de asemenea asistent pentru cursul de Metode și tehnici de cercetare în științele sociale.

Mioara Paraschiv este licențiată în sociologie și psihologie. În prezent urmează studiile doctorale în sociologie la Universitatea din București. Teza sa doctorală se axează pe realizarea unui program de reintegrare socială destinat agresorilor sexuali aflați în evidența serviciilor de probațiune și în detenție. Este de asemenea și consilier de probațiune.